

1129-10

16.

Став странајасса пролетаријас, дтувтидј!

DX

В. В. КУБЫШЕВ

67.400.

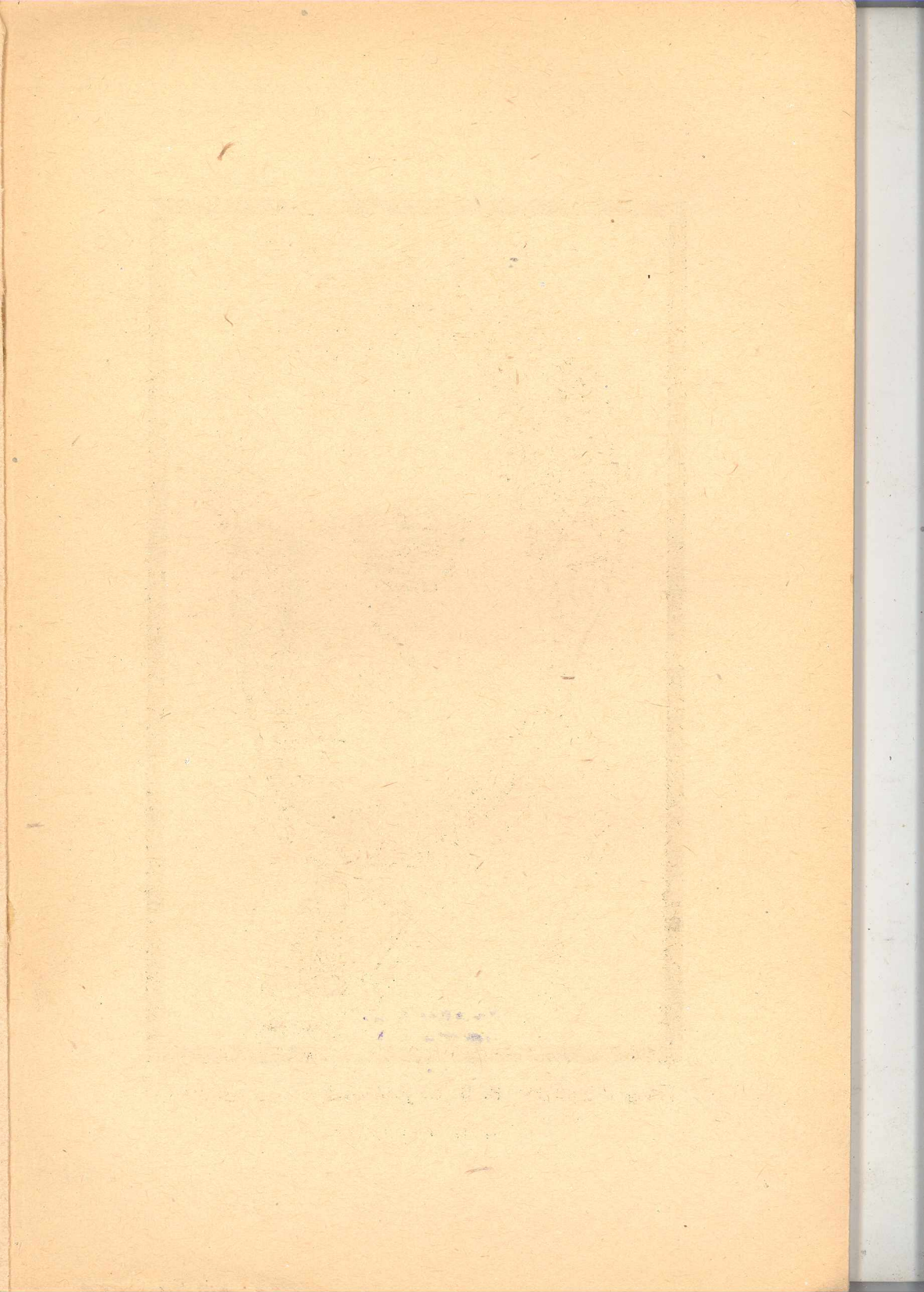
К. 89

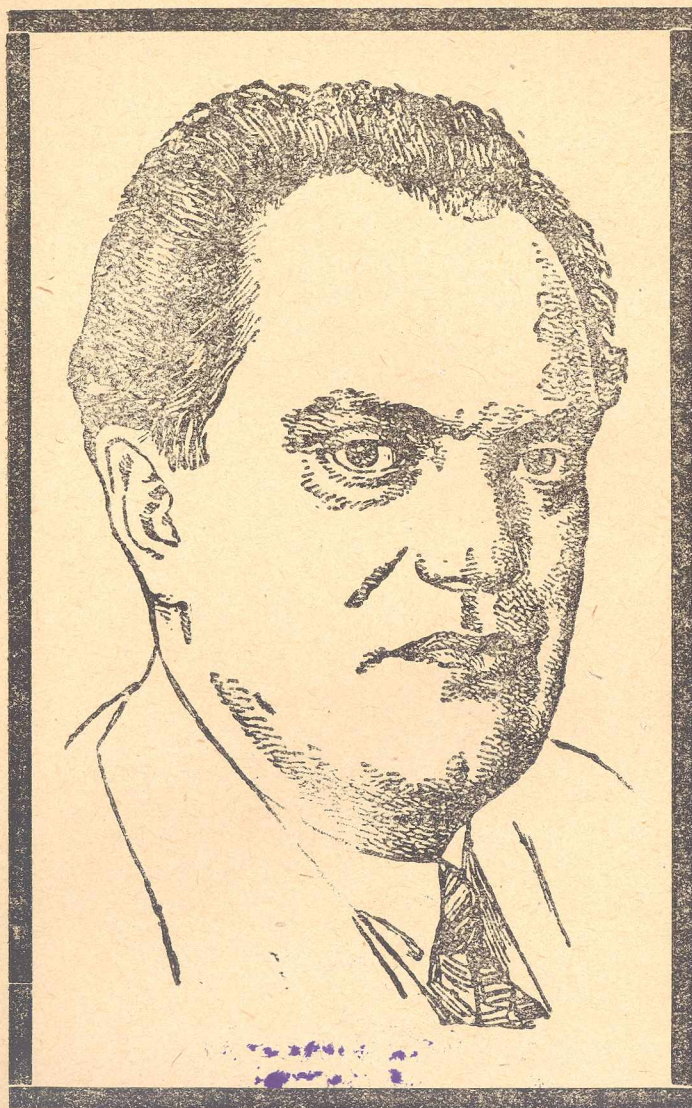
8939к

**ССР Сојузса
Сөветјас VI сјездсаң
VII сјездөз**

КОМІГІЗ

СЫКТЫВКАР — 1935





В. В. КУБЫШЕВ

Коми-3
3-1418a

67.400.621(2)

Стая странајасса пролетаріјјас, бгувтчбјј К889

В. В. КУЖЫШЕВ

ССР Сојузса сөветјас VI сјездганъ VII сјездöз

Светјас Московскöј
Областнöј III-öd сјезд
вылн доклад
1935 во январ 7 луиö

8939к



КОМИГІЗ
СЫКТЫВКАР—1935

В. В. Куйбышев. От VI к VII СЪЕЗДУ СОВЕТОВ СОЮЗА ССР.
Доклад на III Московском областном Съезде Советов.



Отв. по выпуску редактор *А. Чеусова.*

Тех. редактор *М. Шестаков.*

Уп. Обл. № 1006. Изд № 29. Заказ № 1889. Тираж 3000 экз. Стат формат 62×94, 1/16
35000 зн. в п. л. Сдано в набор 31/II-35 г., подпис. к печати 16/III-35 г.

Типография Коми ГИЗа, Сыктывкар, Коммунистическая, 2.

Јортјас, Сöветскöј Сојуз правітелство нїмсаң мед-
возын разрешітöј передајтны Московскöј орденоноснöј
областувса рабочöјјаслы, колхозникјаслы да став ужа-
лыг јöзлы біа пöс чолöм! (Аплодїсментјас.)

Колöм кадколастас соціалїзм јона гырыг вермöм-
јас јылыг ассым докладöс заводїтігөн ме ог вермы не
вырачітны ыжыд шогсö, мыј мїжан боевöј радјасын ез
ло зев актївнöј тышкагыс тајö вермöмјас пондаыс, рö-
сїналөн медбур пі, партїяалөн медбур шлен, Стамін-
лөн медбур учеңык—Кїров јорт.

Кїров ез ло. Кїров јорт кулі подлöј мортвыг кїпо-
мыс, кодї петкöдліс тајö гнуснöј делöнас Сöветскöј Со-
јуз вермöмјас понда контрреволюцїялыг эвермöмсö, по-
мöз бырöдтöм буржуазнöј элементјаслыг локысла дур-
мöм. Бурещ контрреволюцїялөн эвермöм, соціалїзм вер-
мöмјас сувтöдны тыр вынтöмлун тојыштїсны предадел-
јаслыг террорїстїческöј группасö Кїров јортöс вїöм вылö.

Кїров ез ло, но делöыс сылөн, делöыс, код вылö
сіјö пуктїс став олöмсö ассыс,—чорыд кїын, уна мїл-
лон пролетарїј да колхозник кїын. Великöј коммуңїстї-
ческöј партїяа вескöдлöм улын, классöвöј врагкöд јос
тышыи воэö пыр вермöмыс вермöмö муноны мїжан стра-
наса пролетарїјјас коммуңїзмаң, код понда тышыи
пöгїбнїтїс рабочöј класслөн зев суе вежöра піыс—Кї-
ров јорт.

Сöветјас VI öд сјездсаң тајö ноль воыс вöліны ком-
муңїзм вöсна тышыи героїческöј вермöмјас шедöдан
војасөн. Тајö вермöмјасыс петкöдчїсны первој пјатї-
летка план ноль воөн тыртöм вöсна тыш
успешнöја помалöмын, мöд пјатїлеткалыг
возза кык вога план тыртöмын, кызї полїтика
боксаң, сіз-жö і хогајственнöј мојас боксаң.

Историческӱ значеңиҗеҥс тајӱ вермӱмјасыслӱн сыын, мыј најӱс лоі шедӱдӱма коммунистическӱ партија генеральнӱ виҗ нуӱдан под вылын, овмӱсын социалистическӱ формајас помала содан под вылын. Сӱветјас VI-ӱд сјезд кешлӱ-ңин, мӱдногӱн-кӱ, 4 во сајын, социалистическӱ сектор бостис медыжыд места мијан народнӱ овмӱсын. А ӱни сижӱ, кыҗи индылис Сталин јорт, лоі „помӱз ыжыдалыс да ӱтнасӱн командујтыс вынӱн став народнӱ овмӱсын“. Первој пјатиметка војасӱ стрӱитӱма социалистическӱ экономикалы фундамент (подув). Мӱд пјатиметка воҗза кык воӱ мијан страна вӱчис вылыжыд восков воҗӱ мӱд пјатиметкалыс основнӱ политическӱ могосӱ олӱмӱ пӱртӱмын—классјастӱм социалистическӱ общество стрӱитӱмын.

Тајӱ петкӱдӱлны ташӱм лыдпасјас. 1934-ӱд воӱ социалистическӱ овмӱс формајаслӱн уҗельнӱ весыс народнӱ доходуын каяис 96 прӱцентӱз, а частнӱ овмӱслӱн уҗи 4 прӱцентӱз, тајӱ секи, кор 1930-ӱд воын социалистическӱ овмӱслӱн уҗельнӱ весыс народнӱ доходуын вӱли 74,3 прӱцент, а частнӱ овмӱслӱн—25,7 прӱцент. Промышленность мијан лоі җӱннас социалистическӱӱн. Став промышленность валӱвӱ продукцияын частнӱ промышленность 1934-ӱд воӱ заңимајтӱ сӱмын 0,33 прӱцент, а Сӱветјас VI-ӱд сјезд воҗвылын вӱли 5,6 прӱцент. Виҗму овмӱс сиз-жӱ кызвыннас лоі социалистическӱ овмӱсӱн. Виҗму овмӱс валӱвӱ продукцияын социалистическӱ овмӱслӱн уҗельнӱ весыс 1930-ӱд воын вӱли 28,9 прӱцент, а 1934-ӱд воын каяис 83,8 прӱцентӱз, частнӱ овмӱслӱн уҗельнӱ весыс тајӱ кад сертыс-жӱ арталӱмӱн уҗи 71,1 прӱцентсаң 16,2 прӱцентӱз.

Бӱрјаяс торја-ңын тӱдчанаӱн лоӱ. Виҗ во сајын 1930-ӱд воҗа јанвар 5-ӱд лунӱ, кор гӱль да шӱркеҗа олыс крестјана бергӱдчисны коллективизација туй вылӱ, ВКП(б) ЦК-ӱн Сталин јорт предложитӱм серти вӱли примитӱма „коллективизација ӱдјас јылыс“ историческӱ решеңиҗе, и талун миҗ тижанкӱд вермам шуны, мыј колхознӱ стрӱи тырвыјӱ да помӱз вермис, а рабочӱ класслыс да уҗалыс крестјаналыс немӱвӱҗеҥа лок врагсӱ—кулачествоӱс тајӱ кадӱ-жӱ лоі помӱз жугӱдӱма. Сӱветјас VI-ӱд сјездӱн крестјана воҗӱ сувтӱдӱм вопрос—„колхоз дор

амі колхозлы паныд^а крестана рэшіісны колхоз дор. Колхоз лыд 1934-öd воын содіс 240 сурсоң 85 сурсаң 1930-öd воын, коллективізація прөцент содомөн 35-саң 74-өң.

Такөд шөщ колө төдчөдны, мыј колхозјас тајө нол вонас организація, овмөс да політика боксаң јонмісны. Колхозјасыс вөтлөма кызвыннас (в основном) аңтисөветскөј, кулацкөј да вредітельскөј элементјасөс, көтуна колхозјасын абу-на помөң жүгөдөма кулацкөј элементјасыс кістан ужсө. Быдмөны да содөны настојашщөј соціалістическөј колхозјас, колхозникјасыс зајі-точнөј олөм лөсөдыс колхозјас.

Вывті јона кыптис політическөј сознаңје рабочөј классөн да колхозникјаслөн. Ужын соціалістическөј дысципліна чорөм, індөм делө бердө сознательнөја отностчөм подув вылын, государственнөј објазательствојас медвојдөр тыртөмлыс коланлуңсө крестана јурвөжөрө пыртөм—ставыс тајө зев бура висталө јөз сознаңјыс капиталістическөј коласјассө пыр өтарө бырөдөм јылыс. Тајө ставыс вайөдіс сетчө, мыј вөвлытөма јонміс рабочөј классөн крестанствокөд сојуз—пролетаріат диктатура јонлуңлөн тајө подулыс, мјан странаын шедөдөма велічәјшеј соціалнөј монолітносө.

Таын основнөј торјалөмыс классөвөј выңјас соотношеңје боксаң Сөветскөј Сојуз пышкөсса олөмын Сөветјас VI-öd сјездсаң VII-öd сјездөң. Тајө каднас пролетаріатөн власть бостөм бөрын соціалістическөј революціјалыс медеа сөкыд могсө—уна мільіона крестанскөј массаөс коллективізація туж вылө вуңдөдөмсө олөмө пөртөмөн мј лишітім классөвөј врагөс соціалізм победнөја воң мунөмлы паныдалан поңанлуныс, помөң жүгөдім классөвөј врагөс. Тані мјан вынныс, мјан ескөмныс сыө, мыј соціалізм верміс-һын, мыј рабочөј-јаслөн да крестаналөн власть өні јон да крөпыд, кыңі һекорна војдөр, да һекушөм выңјас оз вермыны торкны тајө чорыдлуңсө, тајө крөпыдлуңсө.

I. Капіталістическөй економикалөн кризис да депрессіја да СССР-лөн ортсыса положеніје

Капіталістическөй странајасса овмөслы тајө отчотнөй кадколастса воҗа кык воыс вөліны кризис воҗө пыдө-жык пыран војасөн, промышленнөй производство пыр өтарө јона усан војасөн, бөрја кык онас кризислөн депрессіјаө вужан кадколастөн.

Капіталістическөй странајасса депрессіја характерлөн анализс, кодөс сетіс партіја XVII-өд сјезд вылын Ста-лин јорт, кыҗи аслыс сама депрессіјалөн, җоҗнас подтвер-дйтис капіталістическөй економика состојаніеөн. Колөм 1934-өд воын капіталістическөй странајасса промышлен-ностын, кыҗи і 1933-өд воын, промышленность кыптөмын воліны кушөм сурө вөрҗөмјас, но став странајас куҗа шөрвыјө бостөмөн производстволөн уровень 1934-өд воө вөлі сөмын 76—78 прөцент 1929-өд во дінө.

Ні өтөі капіталістическөй страна производствө состојаніје серҗыс ез во 1929-өд во са уровеньөҗ.

1934-өд воын производственијө аппарат іспөлујтөм век-на воҗөвылө колө вывті улын: США-ын—50-52 прөцент, а сөд металлургіяын да машиностројеніеын леччө 20—25 прөцентөҗ. Германіјаын производствен-нөй аппаратыслөн іспөлујтчө, прімернө, җын мощ-ностьс.

Мірөвөй економическөй кризислөн депрессіја кадкола-стө вуҗөм паскыд нарөднөй массајаслыс олөмсө ез бурмөд.

Безработнөйјаслөн лыдыс депрессіја војасө оз петкөд-

лы налыс мыјкө мында төдчымөн чинөм. Став безработнөјыс, офіціалнөј, кыңи правілә јона чинтөм, даннөјјас серті, сөмын 7 странаын—США-ын, Англіјаын, Германіјаын, Франціјаын, Італіјаын, Чехословакіјаын, Польшаын—лыдысө өні 18,5 мільон морт.

Тажө лыдпасјасыс петкөдлөны сөмын тыдалана ужтөмалөм, збылвыләсө ужтөмаалыс јона унжык. Уна странајасын правітелствојас нуөдөны мерајас, мед ескө мыјкө мында безработнөј јөзлыс лыдсө чинтыны. Тащөм меропріјатіејас пыщкас медса рафејтанаөн (излюбленными) лөоны нывбабајасөс да том јөзөс уж вылыс вөтлөм, безработнөјјасөс сиктјасө мөдөдөм—посөбіје мырдыны грөчитөмөн, трудөвөј лагерјас котыртөм да с. в. Тајө став мерајасыс вермасны сөмын мыјкө мында чинтыштыны тыдалан ужтөмалөмлыс лыдпасјасө, но некущөма оз решајтны ужтөмалөмлыс став проблемасө, коді примітіс массөвөј да чорыда сулалан (устойчивый) характер.

Уж дон мынтаң фонд чині США-ын 1934-өд воө 1928-өд вөса серті 42 прөчент вылә, секи, кор ужалыс лыдыс чині сөмын 24 прөчент вылә. Германіјаын уж дон фонд чині тајө кадас 33,6 прөчент вылә, а ужалыс лыдыс—14 прөчент вылә. Вежонја уждон работчөјјаслөн, Ліга Націј даннөјјас серті, чині 1929-өд вөса серті США-ын 31 прөчент вылә, Германіјаын—21 прөчент вылә.

Промышленностын-кө бөрја кык вөнас вөлі производстволөн мыјкө мында содөм, візму овмөсын важмозна ыжыдалө сөкыд крічіс да 1934-өд воын урожајтөм вөсна лоі јешщө сөкыджыкөн. Мірөвөј урожај капіталістическөј странајасын 5 основнөј һаң култура куһа чині 1934-өд воө 1928-өд вөса серті 5.750 мільон пуд вылә, а 1933-өд во серті—3 мільард пуд вылә. Урожај чинөмөн уна правітелственнөј ужалысјас зев ыжыд һаһеја вөлі пуктөны аграрнөј крічіс бырөдөм вылә. Но важ һаң запасјас ендөмла да һөбны вермытөм понда населеніјелөн потреблеңіје вөзө чинөмла, став һаһејаыс һалөн вес воші. Аграрнөј крічіс век өтарө пыдөжык пырөмла пыр өтарө локмө фермерјаслөн олөм: доходјасыс һалөн чинөны, ужјөзјасыс да налогјасыс содөны.

Економическөй депрессіја дырји өдәіс мірөвөй хоҗајст-
веннөй јітөдјаслөн кіс сөм. Став странајас костса ву-
засөм өні составлатө сөмын којмөд јукөн гөгөр
1929-өд во серті, дај өнөҗ-на чінөмлөн процессыс
ез сувт. Валутнөй хаос депрессіја војасө јешшө јона
содіс. 36 государство, медвозын США да Англіја, өтка-
жітчісны зөлөтөј стандартыс. Англіјалөн фунт өні 39
прөчентөн улынжык паріветгыс, амеріканскөй доллар—
40 прөчентөн улын, јапонскөй іјена—65 прөчентөн да
с. в. Сырјо да вузасан рынокјас вөсна тыш, демпінг,
жужыд, мукөддырји вужны вермытөм таможеннөй бар-
јерјас—ставыс тајө вывті јона јосміс.

Тащөм, зев общщеја висталөмөн, капіталістическөй
економікалөн өніја состојаніјеыс. Абу буржык сылөн і
воҗө кыпалан-паскалан перспектіванс. Оніја депрес-
сіјалөн колан кык воыс петкөдлөны, мыј воҗө кыпалан
фазаө вужөм вылө капіталізм нінөм ез вөч. Колөм
војасын ез тыдовтчыны основнөй капітал мыјкө мында
серјознөја вымөдөмлаң мунөмјас, кодјас петкөдлісны
ескө кыптөмлыс обычнөй заводітчөмсө. США-ын прө-
мышленнөй строітельстволөн уровнеыс өні 20-21 прө-
чент 1928-өд во дінө, 1932-өд воө—медса сөкыд кріҗіс
кадө—вөлі 20 прөчент; Гермаңіјаын—42 прөчент 1928-өд
во дінө, Франціјаын—50 прөчент 1930-өд во дінө. Обо-
рудованіје вөчөм—машіностројеніјелөн продукціја—век-
на вывті улын: США-ын—30 прөч. 1929-өд во дінө,
Гермаңіјаын—60-65 прөч., да і сіјө медјонасө војен-
нөй заказјас счот вылө.

Економическөй кріҗіс да депрессіја паскалісны капі-
талізм общшөй кріҗіс дырји да јешшө јона јосмөдісны
общшөй кріҗіссө, да бурещ тајөн і виставсө кріҗіслөн
да депрессіјалөн торја жужталуныс да јослуныс да капі-
талізмлөн став протіворечіјејас јосмөмыс, җік сы понда
өдәіс сісман процессыс, тајө јона тыдалө, торјөдөмөн-кө
шуны, производственнөй аппарат жугөдлөмын (җоң фаб-
рікајас, заводјас, агрегатјас, машінајас, көрттујјас да
с. в. косалөм вылө вузавлөм), візму овмөсын машінајас-
саң кіпом ужө вужөмын.

Тајө оз вистав, җерт, мыј кріҗіс да депрессіја во-
јасө ез вөв техникалөн мыјкө мында кыпалөм. Торја от-

расмјасын, торја предпрјавіјејас вылын емөг техника-
лөн воэо мунојас (шуам, хіміјаын, нефтанөј промыш-
ленностын). Но техника бурмөдөм олөмө нуөдөм лоө-
сөмын ограднөннөј, местнөј характера, некушөма оз
петкөдлы производственнөј аппаратлыг массөвөј рекон-
струкціја.

Крічисыг петан планјас капіталістическөј странајасын
вөчөны зев уна. Тани і промышленностылы паскыда от-
салөм, медвојдөр војеннөј промышленностылы, і обще-
ственнөј ужјас котыртөм, і донјас регуліруйтөм да даг
продукціја вескыда бырөдөм (уничтожайтөм).

Быдсама партіјајаслөн да быдпөлөс буржуазнөј эконо-
містјас оз чінтыны ваклінаңіјејасөн помала зерөмсө.
Но теоріја да практика боксаң тащөм сорнјасыд ынөм
оз сулавны.

Капіталістическөј странајасса політическөј олөмын
общцөј экономическөј да політическөј неуст-
тојчівость понда муно соціалнөј вынјаслөн оформ-
мајтчөм (крісталлізаціја), фашістскөј настројеніјејаслөн
да фашістскөј группајаслөн содөм өтарсаң, капітали-
стическөј сівтема путкылтөмдөр сулалыгјаслөн лыд со-
дөм—мөдарсаң.

Пышкөсса экономическөј да політическөј положеніје-
лөн јослуныс оз ічөт роль ворс војна дор сулалыгјаслыг
лыдсө содтөмын, кодөс (војнасө) лыдсөны кызі крічис-
ыг петан средство да странајас костын прөтиворечіје-
јас бырөдан спөсөб. Капіталістическөј мір кыз-мыј вермө
лөсөдчө мірсө вылпөв јуклөм вылө, тајө тыдалө мөда-
мөд вежмөн вооруженіјејас лөсөдөмыг, Германіјалөн да
Јапоніјалөн Ліга Націыг петөмыг, выл морскөј согла-
шеніје лөсөдөм куңа лондонса сорнјас провалыг, Јапо-
нјаон вашінгтонскөј договорыг өткажітчөмыг, Германі-
јалөн Австріјаөс ас бердас өтлаавны („аншлусс“). грө-
чїтчөмыг да с. в. Капіталістическөј мірын політическөј
сынөдыс тырөма гымөн-чардөн. Выл војна опасность абу
бырөдөма, капіталістическөј мір пыр өтарө
пырөдчө војнаө.

Сөветскөј Сојузса јөзлы колө төдвылын кутны, мыј
медвојдөр грөчїтчөны СССР-лы паныда војнаон. Міжан-
лы паныда војна кыпөдөм јылыг колө век повнїт-

ны, колö дугдывтöг тышкасны СССР-öс полiтика да ов-
мöс боксаң јонмöдöм вöсна, дорјысан вын кыпöдöм
вöсна.

Таыс петöмөн, Сöветскöј Правiтельство дугдывтöг
нуöдлiс i öни нуöдö аслас ортсыса полiтикаын кык ос-
новнöј принцип, тајö принципассыс сöветскöј власть олiг
чöжыс некор ез вешјыв бокö: 1) мукöд странајаскöд
ортсыса јитöдјас јонмöдан полiтика да 2) мiр вöсна тыш-
касан полiтика.

Сöветскöј Правiтельство сувтöдö экономическöј јитöд-
јас јонмöдан да паскöдан мог, но мукöд странајаслы
колö тöдны, мыј öнiја кадö мi сешöма јонмiм, мыј вер-
мам нöбавны тöварјас сенi да секи, кöни да кор мiјанлы
сiјö выгöднö, мöд ногөн-кö шуны, кыкнанладорыслы вы-
гöднöј условiејас сертi.

Сöветскöј Сојуз öдвакö абу öтнасөн мiрын сешöм
страна, кодi öккуратнö да срокын тыртлiс дај тыртö пыр
ассыс став öбязательствојассö.

Сöветскöј Сојузлөн валута, код вылö мi стрöитiм
Фнепрострой, Магнiтогорск, тракторнöј да автомобил-
нöј заводјас, шарiкоподшипник завод, азотно-туковöј за-
водјас да уна мукöд гырыс предпрiјавiејас, ем медса ус-
тојчiвöј валута мiрас.

Основнöј вопрос, код вылö Сöветскöј Правiтельство
пуктiс торја ыжыд внiманiе да уна вын, сiјö—мiр вöс-
на тыш. Сöветскöј Правiтельство тајö виэ куэа старат-
чылiс iспользуйтны став поэанлунсö.

Дальнöј Востокин тыдовччiс јапонiјаса медса реак-
ционнöј военно-фашистскöј котырјаслөн пыр öтарö пас-
калан агрессивность. Тајö котырјасыс (кругјасыс) пома-
ла мöдiсны нуöдны СССР-лы паныда провокационнöј
полiтика КВЖд вылö угласöмөн, граңцајас вылын кон-
фликтјас кыпöдöмөн, сöветскöј учреждениејас вылö на-
лотјас вöчалöмөн, сöветскöј гражданаöс арестујталöмөн
да с. в.

Аслас мiрнöј полiтикалы вернöј Сöветскöј Сојуз быд-
сама ногөн мырсылiс, медым не лезны кыскыны ассö
војнаö. Јапонскöј авантюристическöј элементјассаң уна
лыда провокацијас вылö виэöдтöг, аслас суседјаскöд
мiрөн овны чорыда чiлöмөн, дальнöј Востокин мiр ку-

төм понда старайтчөмөн, СССР вөзжылыс Жапониялы вөч-ны мөда-мөд былө ускөдчөтөм жылыс пакт. Сөмын тајө вөзжөмсө јапонскөј правительствө өнөз-на ез примит. Мөдым Сөветскөј Сојуз да Жапония костын ез вөвны некушөм конфликт кыпөдан торјас, СССР шуис вузавны КВЖД. Жапонияса определоннөј кругјас көт і пондылысны өрөдны КВЖД жылыс сорытчөмјас (переговорјас), сорытчөмыс кыссө 15 төлысыс-нын дыржык, медбөртө воөма лоі дон жылыс соглашеңејө. Мукөд спорнөј во-просјас жылыс, кодјас јитчөмаөс туј вузалөмкөд, соры-јасыс муноны воө.

1932-өд вога декабр төлысын лоі возобновитөма дипломатическөј воыгөмјас СССР да Китај костын.

Рытыввылын Франция да Сөветскөј Сојуз кост во-лыгөмын лоис перелом, коді медвоз тыдовтчөс 1932-өд вога нојабр төлысын СССР да Франция костын мөда мөд былө војнаөн ускөдчөтөм жылыс договор вөчөмын. Неуна вожык сыыс тащөм договорјас-жө ускөдчөтөм жылыс вөлі вөчөма СССР-лөн Польшакөд, Латвиякөд, Ес-тониякөд да Финляндиякөд. Сы бөрын Сөветскөј Со-јуз вөчөс уна странајаскөд агрессорөс (војнаөн ускөд-чысөс) определитөм жылыс конвенцияјас.

Италиякөд вөчөма дружба жылыс, ускөдчөтөм жылыс да нејтрамитет жылыс договор.

Уна странајас, кодјаслөн Сөветскөј Сојузкөд војдөр ез вөвны нормальнөј воыгөмјас, старайтчөсны нормализујтны воыгөмјассө. Испания, Уругвай, Чехо-Словакия, Румыния, Венгрия, Болгария да Албания лөсөдөсны ми-јанкөд нормальнөј дипломатическөј воыгөмјас. Мукөд странајас, кодјас важөн-нын нуөдөны Сөветскөј Сојуз-көд нормальнөј экономическөј да политическөј воыгөм-јас, јешшө јонжыка закрепитөсны најөс.

СССР да Турция костын воыгөмјас воыс воө ку-төсны бурмыны.

Нормальнөј воыгөмјас колөны Персиякөд да Афга-нистанкөд.

Международнөј политикаын вывти ыжыд факторөн, СССР-лыс ролсө международнөј оломын кыпөдыс фак-торөн лоі 1933-өд вога нојабр төлысын 15 во мысты нормальнөј дипломатическөј воыгөмјас лөсөдөм зөв

ыжыд госуларствокöд — Америкаса Соҗедьһоннöй Штат-
жаскöд.

Бурмöмлаң бергöдчöмјас тыдовччисны Англіја да
Сöветскöй Сојуз кост вольсöмјасын.

Сегга, СССР-лөн международнöй уделнöй вес кып-
тöмыс тыдовччис 30 странаөн СССР-öс Ліга Націјö ко-
рöм јылыс шуöмын. Ліга Націј сенҗабрса сегҗіја вылын
1934-öд воö оформитöма вöлі СССР-лыс Ліга Націјö
пырöм, секи-жö Сöветскöй Сојузлы сетöма вöлі пöстојан-
нöй места Ліга Націј Сöветын.

Мір кутан делöын Лігалыс тöдчанлуңсö ми öгö көсјö
содтыны. Ми тöдам, мыј Лігаö пырöны і враждөбнöја
міјан вылö настроитчöм госуларствојас, но СССР-лөн
Ліга Націјö пырöмыс лоі сы бöрын, кор Ліга Націј
кутис представлјтны ассö сешöм дөржавајасса организа-
ціјаөн, кодјас öнја кадöмыкö мында петкöдлöны мірөн
овны зілöм. Тајö зілöмјассö öдчöдöм могыс Сöветскöй
Сојуз пырис Ліга Націјö. СССР-лөн Лігаö пырöмыс-кө
лоі СССР-лөн международнöй авторитет кыптöмла, секи-
жö СССР-лөн Ліга Націјö пырöмыс кыпöдö Лігаыслыс
авторитетсö, јонмöдö сјјöс кыјі мір кутыс факторöс.
Тајö жеңыдк кадколастас, Ліга Націјö пырöмсаң, ми
сетім-һин уна выл доказатөмство мір вöсна помала
ужавны міјан зілöмыс.

СССР öтлаасис Франціја воңмöстчöм дінö восточно-
европейскöй пакт лöсöдöм јылыс, кытчö колö пырны,
мöдa-мöд костын војна пансöмыс виччөм понда, При-
балтјискöй странајаслы, Польшалы, Чехо-Словакіјалы,
СССР-лы да Гермаңіјалы. Чехо-Словакіја да Прибалтјі-
скöй странајас ошкісны восточноевропейскöй пактлыс
проектсö. Германскöй правитөмство уна пöлöс помкајас
улö вевттысöм н пыксö тајö пактын участвујтöмыс.
Польскöй правитөмство тајö вопросас бөгтис уклончөвöј,
пöштө отрицательнöй поңціја.

1934-öд вöса декабр тöлысын кырымалöма франко-
сöветскöй протокол, кодлы колö лоны зөвчорыд мыщö-
дөн асыввыв пакт оломö пöртöм ордны зілöмјаслы.
Тајö протокол дінас öтлаасис щöщ Чехо-Словакіја.

Международнöй арена вылын мір вöсна вермасигөн, ми-
јаналы колö помһтны, мыј војнаыс, интервенціјаыс медбур

гараңтїяаӊ важмосыс-жӧ лӧӊ Сӧветскӧй государстволӧн пыр кыптан јонлуныс, мїјан рӧџинаӧс вїзгыс вооружы-ноӊ стражлӧн—Рабоче-крестьянскӧй Краснӧй Армијалӧн пыр кыптан јонлуныс.

Сӧветскӧй Сојуз ем ӧґи (једїнственнӧй) страна мї-рын, кодї оз тӧд ужтӧмалӧм, оз тӧд крїчїсјас да де-прессїјас. Сӧветскӧй правїтельство да сӧветскӧй режїм важмосыс-жӧ медга чорыда сулалӧны мїрын. Да бурещ тајӧ торјасыс і медгасӧ кыпӧдїсны сещӧм вылӧ мїјан Сојузлыс международноӊ значењїесӧ, сылыс прес-тїжсӧ, авторїтетсӧ, став странајасса ужалыс јӧз костын сылыс популярностсӧ, кодӧс мї пасјам Сӧветјас VII-ӧд сјезд кежлӧ.

Рабочӧй класслӧн јонлуныс, колхозноӊ стројлӧн јонлу-ныс, Ленин—Сталин велїкӧй партїјалӧн некодӧн венны вермытӧм выныс—со кущӧм под вылын кыптїсны соціализм велїкӧй государстволӧн вермӧмјасыс. (Аплодїсментјас.)

II. Народнөй овмөслөн кыптөм да мөд пјатилетка олөмө пөртөмлөн итогјас

I. ОБШЦӨЈ ИТОГЈАС

Вужа ССР Сојузса Сөветјас VI-өд сјездсаң колөм һол воён народнөй овмөс кыптан характеристикаө да мөд пјатилетка воңа кык воса итогјасө.

Народнөй овмөслыс кыптөмсө тајө һол вонас петкөдлөны со кушөм лыдпасјас:

Валөвөј продукция гырыс промышленностлөн кыптис 27,8 мильјард шайтсаң 1930-өд воө 50 мильјард шайтөң 1934-өд воө, либө соди 80 прөцент вылө, сы пышкын производство средствојас вөчөм соди 14,7 мильјард шайтсаң 29,9 мильјард шайтөң, либө кык мындаөн дорыс унжык.

Народнөй овмөс социалистическөј секторө пунктөма вөли 1930-өд воө 9,8 мильјард шайт, а 1934-өд воө— 22,6 мильјард шайт (колхозныкјасөн сөм пунктөм да туй вөчөмын трудучастје арталөмөн) 2,3 мындаыс унжык содөмыс.

Рабочөјјаслөн да служащөјјаслөн шөрвыјө вогөгөрсалыдыс став народнөй овмөсын 14,5 мильон мортсаң 1930-өд воө соди 23,2 мильон мортөң 1934-өд воө, либө 59,8 прөцент вылө.

Рабочөјјаслөн да служащөјјаслөн шөрвыјө вогөгөрсалудон став народнөй овмөсын 936 шайтсаң 1930-өд воө содтөма 1791 шайтөң 1934-өд воө, либө 91,3 прөч. вылө.

СССР-са народнөй овмөслөн колөм һол вонас вывти вылө кыптөмыс тыдалө сизжө государственнөй бјуджет быдмөмын, код 11,2 мильјард шайтсаң 1930-өд воө (до-

ходжас куџа) codic 49,9 мильярд шайтӱ, либӱ codic 4,4 пӱв.

СССР-са народнӱ оvmӱслӱн ставнас таяӱ кыптӱмыс лоӱ Сӱветжас VI-ӱд сjeздсаӱ VII-ӱд сjeздӱ, таяӱ кадко-ластас пырӱны перwoj пјатӱметкалӱн бӱрја кык woыс да мӱд пјатӱметкалӱн woџа кык woыс.

Перwoj пјатӱметка итoгжас wылӱ подроbnӱја сувтлыны ӱнӱмла. Сылӱн пыщкӱсыс сыын, мыj перwoj пјатӱметка лӱсӱdic подув капиталистическӱ елементјасӱс да класс-јасӱс woобшче ӱкӱз бырӱдӱм wылӱ; кызwыннас разрешӱтӱс wыл технӱческӱ база стрӱитӱм народнӱ оvmӱсса став отраслјасын, wужӱdic wӱзму оvmӱс социалистическӱ туj wылӱ, сувтӱdic медwoџа планӱ технӱческӱ реконструк-цја помӱз нуӱдӱм да wӱзму оvmӱсын wыл социалнӱ да технӱческӱ база освоитӱм, промышленностын да тран-спортын wыл технӱческӱ база освоитӱм; бырӱdic уџтӱм-алӱм, гӱлмӱм да пауперизм сӱктын, бурмӱdic материал-нӱ олӱм ужалыс jӱзлыс, сӱjӱ сетӱс поџанлун сувтӱдны wескыда ташӱм мог: став колхоџнӱкјасӱс да рабочӱјјасӱс пӱртнӱ заjӱточнӱ олысјасӱ.

Мӱд пјатӱметка woџа кык wo тӱдчӱ народнӱ оvmӱс woӱ jона кыптӱмӱн.

Мыjын лӱоны главнӱ кӱџајственнӱ итoгжасыс мӱд пјатӱметка woџа кык волӱн (1933 да 1934-ӱд woјаслӱн)?

Перwoj итoг лӱӱ сыын, мыj СССР-лӱн народ-нӱ оvmӱс мӱд пјатӱметка планлыс woџа кык woса заданӱејасӱ тыртӱс, а сӱкыд промышлен-ностын, кокнӱ да пӱщевӱj промышленност ӱекымын отраслјасын тыртӱс codтӱдӱн.

Мӱд итoг лӱӱ сыын, мыj 1933-ӱд да 1934-ӱд woјасӱ wӱчӱма зев ыџыд wыл wосков woӱ народнӱ оvmӱс став отраслјасас технӱческӱ перево-оруженӱе нуӱдан уџын, шедӱдӱма серjознӱ вер-мӱмјас woзын муныс јевропејскӱ да американскӱ тех-нӱка wисотајасӱн овладејтӱмын да технӱческӱ рекон-струкцја уна показателјас куџа мӱд пјатӱметка планлыс woџа кык woса заданӱејасӱ тыртӱма codтӱдӱн. Народ-нӱ оvmӱсын технӱческӱ перевооруженӱе нуӱдӱм 1933-ӱд да 1934-ӱд woјасӱ характерӱзуйтчӱ сӱjӱн, мыj сӱjӱ woџа сертӱ jонџыка мунӱ сӱветскӱ промышленност

вынөн, асланым машинајасөн, асланым материалјасөн, а тајо лоо решајушщөј восколөн СССР-өс техника да економика боксаң тырвыјө независимөј странао пөртөмын.

Кожмөд итог лоо сыын, мыј промышленно-стын јона паскалис выл техника освоитөм. Тајо тыдалө промышленностын 1934-өд воө производство өдјас кыптөмыс, — мөд пјатиметка планын индөм вогөгөрга шөр өдјасыс јона вылынжык өдјасыс, а сја-жө сыыс, мыј промышленностын производство өдјас кыптөмын меґса колана истөчнөкөн лоі уж производ-тельность кыпөдөм.

Нолөд итог лоо сыын, мыј виэму овмөсын реор-гаңизационнөј кадколаст помалөм под вылын да выл техничөскөј база освоитөм успехјас под вылын шөдө-дөма вөлі продукцијалыс устојчивөја содөм да сөщөм өдјасөн, кодипосны өтка овмөс ыжы-далан кадколастдырса виэму овмөс кыптан өдјасыс јона вылын да тајөн збылвылө петкөдлө социалистичөскөј виэму овмөслыс өтка, мелкотоварнөј овмөс серти бурлунсө.

Витөд итог лоо сыын, мыј народнөј овмөс быд јукөдын лөсөдөма бура уна кадрјас, кодјас овла-дејтисны выл техникаөн да тајі успешнөја разре-шајтчө прометарскөј техничөскөј интеллигенција лөсөдан проблема.

Квајтөд итог. Народнөј овмөсса кык отраслыс — товар бергөдчөмыс да транспортыс, кодјаслыс бөрө ко-лөм бырөдөмсө Сталин јорт XVII-өд партијнөј сјезд вы-лын сувтөдис мөд пјатиметкалөн вывти важнөј моґјасөн, 1933-өд да 1934-өд војасө лоі шөдөдөма ғырыс вермөм-јас сөмын-на төвар бергөдчөмын. Төвар бергөдчан план тыртөма зоңнас, важнөјжык продовольственнөј тө-варјас вылө бырөдөма карточкајас.

Транспорт век-на колө зөскыд местаөн народнөј овмөсын, көт ескө і сетөма вөлі сылы серјознөј отсөґ промышленностсаң дај став народнөј овмөссаң.

Сіғимөд итог. Ғырыс вермөмјас шөдөдөма ужалыс јөзлыс олөмсө бурмөдөмын, рабочөјјасөс да колхозчык-јасөс зајитчөнөјјасө пөртөмын.

Көкјамысөд итог лоо сыын, мыј народнөј овмө-

сын лөгөдөма велгырыс материалнөй резервас (запасјас).

Окмысөд итог лоө сыын, мыј колөм кадколастын јона лоі вынөдөма мијан страналыс дорјысан вынсө.

Тащөмөс общөј итогјас став народнөј овмөс куға. Виқодлам народнөј овмөс торја отраслјас куға мијан ужалыс итогјассө.

2. ПРОМЫШЛЕННОСТЪ

Советјас VI да VII Сјездјас костын СССР-са промышленностөн муноь туыслөн төдчанлуныс вывти ыжыд СССР-са став народнөј овмөс кыпалөм-паскалөмлы.

Тажө став нольнан вонас промышленностөлөн производство зев јона содис. 1933 да 1934 војасө промышленностъ тыртис мөд вѣтвөса планлыс заданѣјассө, зев уна отраслјасын сѣјө заданѣјассө содтөдөн тыртөмөн. Мөд пјавѣлетка тыртөмын промышленностъ — народнөј овмөслөн нырнуөдыс отрасл — муноь медвозын народнөј овмөсса мукөд отраслјасыс.

Парвѣја да правѣтельство тајө колөм кадколаст чөжыс став странаыслыс вѣманаѣјесө музлытөг бергөдлісны промышленностълыс узловөј мојјассө олөмө нуөдөм вылө да медвојдөр сөкыд промышленностълыс — став народнөј овмөслөн тајө основнөј выныслыс.

Промышленностө, медса-нын сөкыд промышленностө, вөлі пунктөма вывти гырыс капѣталовложенѣјас, котыртөма вөлі уна вузјас, технѣкумјас да быдсама пөлөс курсјас, кодјас сетісны промышленностълы мѣллонјасөн квалѣфіцированнөј вынјас.

Торја ыжыд вѣманаѣје вөлі пунктөма промышленностын медса төдчана отраслјас вылө. Машѣностроѣнѣје, електрѣфикацѣја, металлјас, ломтас, хѣмија — тајөјасөс вөлі пунктөма пемөсса ѣзјасөн промышленностъ планјасын. Тајө отраслјас куғаыс вөлі вөчөма бура уна оргаѣзујушщөј постановленѣјас, кодјасөс паскыда төдөны мијан страна са ужалысјас. Тырмымөн лоө, казтыштам-кө ЦК-лыс да СССР-са СНК-лыс постановленѣјесө донбасса ѣзшом промышленностъ уж јылыс, сөд металлурѣја јылыс, неф-

танöј промышленность куъа, машиностројеніе куъа да с. в. Потреблајтан средствојас вöчыс отраслјас öдöдöмөн кыпöдöм-паскöдöм обеспечитöм могыс партија да правітельство вöчисны бура уна зев тöдчана решеніејас і кокнї і піщевöј промышленность отраслјас куъа (іај да консервнöј промышленность јылыс, хлопчатобумажнöј промышленность јылыс да мук.).

Тајö постановленіејасас вöлі вїставсö промышленностөн управлајтöмсö лучкі лöсöдöм јылыс, предпрїятїејас вылын уж котыртöмсö бурмöдöм јылыс, производственнöј планјассö тыртöмын рабочöјјасыс личнöј заїнтересованностсö кыпöдöм јылыс да с. в. Вöлі леöма постановленіејас промышленнöј наркоматјас поснöдлöм (разукрупнїтöм) јылыс, местнöј промышленностьса наркомат лöсöдöм јылыс, объединеніејас мквїдїрујтöм јылыс, главкјас да трестјас поснöдлöм јылыс да јонагырыс предпрїятїејасöс вескыда наркоматјаслы подчїнїтöм јылыс, предпрїятїејасö инженерно-технїческöј кадрјасöс шыбытöм јылыс, ужалан вын вербујтöм јылыс, прогулјас јылыс, простöјјасыс мынтöм јылыс, ІТР да рабочöјјас уждон јылыс да с. в.

Тајö решеніејасыс, ЦК-саң да правітельствосаң конкретнöј вескöдлöм, вöчöм решеніејассö олöмö нуöдöм дорвыв прöверајтöм обеспечитїсны промышленность совмöмын вывтї гырыс успехјас.

Колöм војасас промышленность продукціјалөн содöмыс (круг куъа, мöд вїтвöса планкöд öтласїтöмөн) петкöдчысö со куцöм даннöјјасөн: (вїçöд таблїцасö 19-öд лїстбокыс).

1930-1934 војас кадколастын став промышленностлөн продукціјасыс содїс 78,5 прöцент вылö, а гырыс промышленностлөн — 80 прöцент вылö. Нöшта јона быдмїсны сылөн торја, медга тöдчана отраслјасыс. Металлообработывајтан промышленностлөн продукціјасыс содїс 2,6 пöв, електроенергіја вöчöм — 2,4 пöв, сöд металлургїјалөн продукціјасыс — 2,1 пöв, їшом перјöм — 1,9 пöв, консервнöј промышленностлөн продукціјасыс — 2,4 пöв, трїкотажнöј промышленностлөн продукціјасыс — 2,2 пöв да с. в.

Отчотнöј кадколастö промышленностьса продукціјатацöм јона содöм вöсна промышленнöј производство ыжда



О Т Р А С Л Ъ Я С	Измерење јединица	1930 во	1934 во	1934 во вѣт- воста план куџа	1934 во мод вѣтвоста план задан. дѣно % % -ѣн
		1926-27 воста донјасѣн			
Став промишленностѣн валѣвѣј продукција	млрд шајт.	30,2	53,9	55,8	96,6
Сы пышкын:	донјасѣн				
група „А“	„	—	30,5	30,9	98,7
група „Б“	„	—	23,4	24,9	93,9
Гырыс промишленностѣн валѣвѣј продукцијаыс	„	27,5	49,5	50,8	97,4
Металлообработывајган промиш- ленност	„	4,8	13,4	12,6	106,3
Електроенерѣја вѣчѣм	млрд квт. ч.	8,4	20,5	19,0	107,9
Изшом перјѣм	млн. тонн.	48,8	93,5	96,2	97,2
Сы пышкын дѣбасс	„	37,3	60,0	60,0	100,0
Нефт	„	18,8	25,5	28,7	89,0
Сы пышкын Азнефт	„	10,7	20,2	20,0	101,0
Чугун кѣстѣм	„	5,0	10,4	10,0	104,5
Стал	„	5,9	9,6	9,8	97,6
Прокат	„	4,7	6,7	6,6	101,8
Хѣмическѣј промишленност	млн. шајт.	—	2.208	2.044	108,0
Хлопч.-бумажнѣј тканјас	млн. метр.	2,515	2 711	3.059	88,6
Трикотажнѣј промишленност	млн. шајт.	3:8	713	727	98,1
Јај	сурс тонн.	—	430	480	89,6
Черѣ	млн. тонн.	1,28	1,45	1,5	96,7

(објѣм) сертѣ Сѣветскѣј Сојуз њѣмѣд местасањ мѣрас да којмѣд местасањ Јевропаян вужѣс којмѣд местаѣ мѣрас (США да Германѣја бѣрын) да мѣд местаѣ Јевропаян, Англијаѣс панјѣмѣн. Та дѣрјѣ машиностројѣње продук-
ција објѣм сертѣ Сѣвет Сојуз којмѣд местасањ Јевропаян да њѣмѣд местасањ мѣрас сувтѣс первој местаѣ Јевро-
паян да мѣд местаѣ мѣрас; електроенерѣја вѣчѣм сертѣ
— 9-ѣд местасањ мѣрас да 5-ѣд местасањ Јевропаян сув-
тѣс мѣд местаѣ Јевропаян да 3-ѣд местаѣ мѣрас; изшом
перјѣм сертѣ — 4-ѣд местасањ Јевропаян којмѣд местаѣ;
чугун кѣстѣм куџа — 5-ѣд местасањ мѣрас да 4-ѣд места-
сањ Јевропаян вужѣс 3-ѣд местаѣ мѣрас да 2-ѣд местаѣ
Јевропаян; тракторјас вѣчѣм сертѣ — 3-ѣд местасањ мѣ-
рас да 2 местасањ Јевропаян 2 местаѣ мѣрас да 1 мес-
таѣ Јевропаян да с. в.

Капиталистическѣј странајаскѣд тајѣ ѣтлаасѣтѣмсѣ ме-
нам сетѣма капиталистическѣј странајасса производство
1929-ѣд воста уровнењкѣд, мѣд ногѣн-кѣ кризѣсѣз произ-
водство медвылыс точкаыскѣд. Меѣн вајѣдѣм данѣјјассѣ-

кө отлааститны капиталистическөй странајас 1934-өд вогә
уровенькөд, секи лоө мјјан нөшта-на буржык положө-
нөје. Сізі ми азғам, мыј 1934-өд воын промышленность
продукціја куға ставнас ми сулалам огө мөд местаын
Јевропайн, кызі капиталистическөй странајас 1929 вогә
уровенькөд отлааститігөн, а первој местаын Јевропайн.
Зік-жө сізі јонжыка передовөј позіціјајас вылын ми сула-
лам і промышленность торја отрасльјас куға (сіз, чугун
куға ми сулалам первој местаын Јевропайн, а трактор-
јас вөчөм куға — первој местаын мјрас да с. в.).

Мөд пјатілетка кык воөн став промышленностьлөн
продукціјаыс кыптис 43,3 млрд. шайтсаң 53,9 млрд. шай-
төз, мөд ногөн-кө 24,5 прөцент вылө. Мөд вјтвоста план-
лөн 1934 во кезлө заданөјеыс тыртөма став промыш-
ленность куға 96,6 прөцент вылө, а гырыс промышлен-
ность куға 97,4 прөцент вылө. Колө на таниндыны, мыј
1934 воын гырыс промышленностьлөн пріростыс лоі 18,4
прөцент, да та ногөн продукціја содөмлөн өдыс вылын-
жык мөд пјатілеткаса среднөгодовөј өдјасыс.

Кызі план тыртөм куға, сізі і продукціја содан өдјас
куға возын муно сөкыд промышленность. НКТП-лөн про-
мышленность 1934 вогә плансө тыртис 101,5 прөч. вылө,
продукціјасө 27 прөч. вылө содтөмөн.

Сөкыд промышленностьын медега гырыс успехјас пер-
јисны сөкыд промышленностьлөн со кушөм основнөј от-
расльјас, кодјас 1934 воын содтөдөн тыртисны мөд
вјтвоста планлыс заданөјејассө.

НКТП машиностројөңіје куға заданөјесө тыр-
төма 103,9 прөч. вылө; продукціјалыс медега ыжыд со-
дөмсө сетисны — шарікоподшпныковөј заводјас, автотрак-
торнөј промышленность, железнодорожнөј машиностроје-
нөје, морскөј судостројөңіје, станокјас да инструментјас
вөчөм, насосјас да компрессорјас вөчөм, речнөј машино-
стројөңіје да с. в.

Електроеңергіја вөчөм куға мөд вјтвоста план-
лөн заданөјесө тыртөма 107,9 прөч. вылө; 1933 во серті
електроеңергіја вөчөмыс соді 25,5 прөч. вылө.

Зев төдчанаөс вермөмјас сөд металлургіјаын.
Сөд металлургіја, коді ез тырт первој вјтвоста планлыс
заданөјејассө да мөд пјатілетка первој вогә планлыс

задаңијессө, 1934 воын шедөдиc рeшaјтaнa пeрeлoм. Чугун куҗа план тыртөмa 104,5 прөч. вылө, 1933 во сертi 47 прөч. вылө содөмөн, сталь куҗа план тыртөмa 97,6 прөч. вылө, колан во сертiыс 40 прөч. вылө содөмөн, прокат куҗа — 101,8 прөч. вылө, 1933 во сертi 37,8 прөч. вылө содөмөн. Сөмын өтi 1934 воын чугун кiстөмлөн содөмыс (прiростыс) лөө ыҗданас пөштi нөмө витөд јукөныс 1913 воын кiстөм чуғунлөн.

Мөд витөсa планлыс задаңијесө төдчымөн содтөдөн тыртiсны i сiјө отраслјасыс, кодјас облуживaјтөны сөд металлургијаос: желeз оруднөј (Кривөј Рог куҗа), коксөвөј, мыј јона вынмөдиc сылыс сырјевөј базасө.

Зев төдчанаөс вермөмјас цвeтнөј металлургијаын. Алуминијевөј промышлeннөст тыртiс плансө 110,7 прөч. вылө, 1933 во сертi ассыс проиcводствосө 3,3 пөв ыҗдөдөмөн. 1934 воын җик-на вылыс лөгөдөм никелевөј промышлeннөст тыртiс плансө 106,6 прөч. вылө. Свинч кiстөм соди пөштi кык пөв, цинк кiстөм соди өви пөв да җын мындаыс унжык.

Колө сiз-жө пасјыны 1934 воын зарңи перјөмлыс 1933 во сертi вывти јона содөм.

Изшом перјөм куҗа мөд пјатилеткалыс задаңијесө Донбасс куҗа тыртөмa 100 прөч. вылө. Изшом промышлeннөст куҗа ставнас изшөм перјөмлөн содөмыс (прiростыс) лөө 23,7 прөч., — көт нeуна i улынжык план сертiыс, но панјө первој пјатилеткаын изшом перјөмлыс өдјассө. Тајө дeрт јона ыҗыд вермөм изшом промышлeннөстлөн.

Нефтанөј промышлeннөст куҗа мөд витөсa планлөн задаңијeыс Аңнефт куҗа 1934 воын тыртөмa 101 прөч. вылө, проиcводствосө 25,2 прөч. вылө ыҗдөдөмөн. Но такөд щөц нефтанөј промышлeннөст ставнас ыҗыда eз тырт ассыс плансө.

Химическөј промышлeннөст тыртiс плансө 108 прөч. вылө, 1933 во сертi ассыс продукцијасө 33,2 прөч. вылө содтөмөн. Торја ыҗыда лөи содтөдөн тыртөмa основнөј химия куҗа, аңилокрасочнөј да лакокрасочнөј промышлeннөст отраслјас куҗа, пластмассајас вөчөм куҗа да мукөд.

Ташөмөс сөкыд промышлeннөст куҗа проиcводство быдмөмлөн итөгјасыс мөд пјатилеткаса воҗа кык воын.

НКЛес промышленность куза 1934 воын содöмыс (пріростыс) лоі 9 прöч. Тајö көе і петкөдлө ңеыжыд перелом буржыклаң, сы вöсна мыј воғаа кык воас вөр промышленность производство објом сертыс сулаліс öтi местын, но плансö тöдчымöнја тырттöмыс петкөдлө вөр промышленностöн і 1934-öд воын омöла ужалöм вылө. Мөд вiтвoса планлыс вөр пiлитöм куза (НКЛеслөн) да фаңера вöчöм куза плансö содтöдөн тыртіг, лесo-xимическöй промышленностин вужвыјöныс перелом вöчiг, ңеудовлетворительнöя муніс ужыс вөр промышленностьса медтöдчана участокјас вылас — делöвöй дрeвесина кералöм да кыскöм.

Наркомлегпром промышленностилөн продукциясыс 1934 воын содiс 1933 во сертi сöмын 5,2 прöч. вылө, плансö 93,9 прöч. вылө тыртöмөн. Кокњи промышленностлөн уна отрасмјас шедöдiсныгырыс производственнöй вермöмјас. Став отчетнöй кадколаст чöжыс тöдчымöнја быдмiс производствотоыс трікотажнöй промышленностин, шолковöйын, культурнöй обслуживаңије предметјас вöчан отрасмјас группын (тајö отрасмјассö лöсöдöма сöмын-на колан војасас) да с. в. 1934 воын мөд вiтвoса планлыс вoса задаңијејассö содтöдөн тыртöма шерста-нöй да шолковöй ткаңјас вöчöм куза, вылысса трікотаж куза, пеңково-джутöвöй промышленность куза, тыртöма плансö валаално-војлочнöй, дубильно-экстрактнöй промышленность куза да мук. Став тајö достіжеңијејас дырјыс колö шуны, мыј кокњи промышленность оз-на сулав мөд пјавiлетка мoгјас судтаын да ставнассö ужалö ңеудовлетворительнöя.

Наркомпишщепром куза 1934 вoса планлөн задаңијеыс тыртöма 92,7 прöч. вылө, тајö сетö 1933 во сертi продукциялыс содöмсö 20,2 прöч. вылө; но такöд щöщ уна отрасмјас куза мөд вiтвoса планлөн задаңијејасыс ңе сöмын тыртöма, а весiг содтöдөн тырталöма.

Тыртöма да содтöдөн тыртöма 1934 воын задаңијесö выј вöчан, целномолочнöй, мајтöг вöчан, кофе-дiетическöй, крахмало-паточнöй да мукöд отрасмјас куза. Таногөн поçö шуны, мыј пiшщевöй промышленность кыпалöмын ем перелом, ем бергöдчöм мөд пјавiлеткалыс мoгјассö олöмö нуöдöмлаң.

Мөд пјатіметкалөн медса төдчана могјас пійе өтї мог, кыз ті төданныд, јортјас, лоө сыын, медым ыж-дөдны ужалысјаслыс потребленїјесө 2-3 пөв. Тајө могсө олөмө нуөдөмыс промышленностьсаң корө „Б“ группаса отрасјасөс өдөдөмөн паскөдөм-кыпөдөм да на куҗа, „А“ группаса отрасјас бертї, гырыс-жык воса шөркөф өдјас.

Партијалөн ЦК да правітельство өні нарсно лөсөдөны меропріјатїејаслыс сістема, кодјасөс колө нуөдны кокны да піщевөј промышленностьлы сырјевөј база медматыса кадын паскөдөм могыс, торјөн, тајө отрасјасас ыла сікас сырјојас пыртөм шөт ыла.

Паскыда мунан төварјас вөчөмсө содтөм куҗа төдчана, сөмын тырмытөма-на іспөлујтөм, істочнїкөн лоө местнөј промышленность.

1934 воын местнөј промышленность тырвыјө плансө ез тырт.

„Местнөј промышленность паскөдан вөпрос дїнө колана внїмаңїе абутөм ыла“ Стамін јортлөн індөдыс, кодөс сіјө вөчлїс XVII партсјезд ылын, өнөз-на колө ынаөн. Меставывса партијнөј да сөветскөј органјас езна мобїлујтны местнөј промышленностьсө сөвмөдөм ыла пышкөсса сырјевөј да фїансөвөј ресурсјассө. Најө сіз-жө өмөла іспөлујтїсны строїтельство нуждјас ыла 1934 воө налы сетөм со мїллона содтөд фондсө. А местнөј промышленность XVII партсјезд шуөмјас бертї оргаңїзаціја боксаң лої ынмөдөма Наркомместпромјас лөсөдөмөн да јонмөдөма сојузнөј значенїеа уна предпрїатїејас сылы сетөмөн.

Могыс сыын, медым шедөдны местнөј промышленностьын перелом да тырвыјө іспөлујтны сылыс поҗанлуңјассө.

Шук меөн індалөм промышленность участокјас бөрө колтчөмөн і вїставсө сіјө, мыј сөкыд промышленность куҗа мөд вїтвөса планлыс задаңїејассө содтөдөн тыртїгөн став промышленность куҗа задаңїеыс тыртөма мїјан кык во чөжнас 96,6 прөч., а гырыс промышленность куҗа—97,4 прөч. ыла.

Промышленностьын нуөдан технїческөј перевооружеңїелыс ыждасө да өдјассө петкөдлө капїталовложенїе-

јаслѡн ыждаыс да експлоатацїаѡ пыртѡмыс. 1930—1934 војасѡ промышленностѡ вѡлі пуктѡма 39,2 млрд. шайт да пыртѡма експлоатацїаѡ фондјас 29,2 млрд. шайт дон. Нѡл вонас вложєнїејаслѡн ыжыдзык јукѡныс да медса-нын експлоатацїаѡ пыртѡмыс усѡ 1933 да 1934 војас вылѡ—мѡд пјатїлетка војас вылѡ. Пјатїлетка воґа кык вонас промышленностѡ пуктѡм капїталовложєнїејаслѡн ыжданыс лѡѡ 83 прѡч. гѡгѡр став первојја пјатїлетка капїталовложєнїејас дїнѡ.

1933 да 1934 војасѡ експлоатацїаѡ пыртѡма со кушѡм зєв гырыс прєдпрїятїејас, кодјасѡс стрѡїтнысѡ вѡлі заводїтѡма первојја пјатїлеткаын:

машїностроєнїе куґа—Уралскѡј да Краматорскѡј сѡкыд машїностроєнїе заводјас, паровозјас вѡчан Луганскѡј завод, вагонјас вѡчан Уралскѡј завод (чугун кѡлѡсајас вѡчан цєх), сверылнѡј станокјас вѡчан Харковскѡј завод, тракторјас вѡчан Челябїнскѡј завод, Челябїнскѡј абраґївнѡј завод да мук.;

електростанцїајас куґа—Стаїногорскѡј (1-ја ѡчередыс), Сѡбровскѡј, 3 № Свїрскѡј, Рїонскѡј, Нївскѡј, Сзорогєс, Кадырја, Теплотєхнїческѡј їнстїтутлѡн ТБЦ, Краснозаводскѡј ТБЦ, Кїзеловскѡј (3-ѡд ѡчередыс), Кемеровскѡј (1-ја ѡчередыс), Вороњєжскѡј да мук.;

їшѡм промышленностѡ куґа експлоатацїаѡ лєзѡма 69 шахта 33,7 млн. тонна моцностѡн;

нєфтанѡј промышленностѡ куґа сєтѡма експлоатацїаѡ Саратовскѡј крекїнг-завод, 1 № Нєфтєгаз да мук.;

сѡд металлургїа куґа сєтѡма експлоатацїаѡ Запорожскѡј заводуын, Азовсталын, Крїворожскѡј заводуын, Лїпецкѡј заводуын первој доменнѡј пачјассѡ; ферромарганєц вѡчан Чєстафонскѡј завод, ферросплавјас вѡчан Запорожскѡј завод, їнструменталнѡј сталјас вѡчан Запорожскѡј завод да мук.; Магнїтогорскѡј да Куґнєцкѡј заводјасын стрѡїтелствосѡ паскѡдѡма сєшѡм масштабјасѡн, мыј 1935 воын лѡѡ помалѡма Магнїтогорскѡј заводлѡн воґа ѡчередыс прїзводство тыр цїклѡн (чугун, стал, прокат) да кызвыјѡнсѡ лѡѡ помалѡма Куґнєцкѡј завод;

цветної металургія ку́а експлоатаціјао лезома пер-
војја оцередыс електромізон ыргон вочан Пышменској
завод, Орджонікідзе нѣма електромітної цѣнк завод,
свінец вочан Чѣмкентској завод, Уфалејској нѣкелевѣј
завод, Сѣнепровској алумінѣјевѣј комбѣнат да мук.;

хіміја ку́а—Хѣбіногорској апатѣтовѣј комбѣнат, Вос-
кресенској да Стаміногорској хѣмкомбѣнатјас, Солѣкам-
ској каліјної комбѣнат да мук.;

кокнѣ промышленностъ ку́а—лосодома ужѣ лезом кеж-
ло Барнаульској да Ташкентској комбѣнатјас, лезома
експлоатаціјао Саранској котоѣнної фабрѣка, чесалної
фабрѣка Вѣажмаын, іскусственної подошва вочан Оѣес-
ској да Таганрогској комбѣнатјас, јем вочан фабрѣка
Лењѣнградын, дубільної завод Уфаын да мук.;

пішцевѣј промышленностъ ку́а лезома експлоата-
ціјао јаккомбѣнатјас—Московској, Лењѣнградској, Семі-
палаѣінској, Бакінској, Бр'анској, Лењѣнаканској да мук.,
Гурјевској черѣ комбѣнат, сахарної 3 завод, выј вочан
4 завод, консервної 14 завод, выј да сыр вочан механѣ-
чѣрованної 5 завод, 10 холоѣільнѣк, молочної 6 завод
да мук.

мѣд пѣатѣметкаса возза кык вонас тавѣ кынѣ заво-
ѣїтома стрѣйтны со кушѣом вывѣті тѣдчана предпрѣјатѣ-
јејас:

Машиностројенїје ку́а—Сѣнепропетровској карборун-
довѣј завод, Р'азанској електрѣламповѣј да заводѣтома
паскѣдны Горковској, Стамінској да Јарославској авто-
заводјасѣс да с. в.;

електростанціјајас—Јарославској, Пермској, Чѣрчѣк-
ској, мѣд Сѣвѣрској, Храмској, Терѣверској гѣдростанціја,
Орској, Кѣјевској (мѣд ѣцередыс), Ткварчельској да мук.;

їзшом промышленностъ ку́а 25 шахта 8,7 млн. тон-
на мошцностѣн;

нефѣтанѣј промышленностъ ку́а 6 трубчатка, 4 кре-
кінг, 14 кубовѣј коксовѣј батареја да мук.;

кујѣм сланцѣвѣј руднѣк 1.320 сурс тонна мошцностѣн;
сѣд металургія ку́а—Хаміловској металургѣческој
комбѣнат, Нѣкопольској трубопрокатної завод да мук.;

цветної металургія ку́а—Блавінској комбѣнат, Кол-
ба-олово, Сѣнепровској магнѣјевѣј завод, Уралској алу-

миңіевөй комбинат, Уралскөй бокситовөй рудникјас, Тихвинскөй глиноземнөй комбинат да с. в.;

химическөй промышленность куза—Горловскөй азотнөй (мөд очередыс), Челябинскөй углеперегоннөй, Карабугазхим, азотнөй муынсөданјас вөчан Кемеровскөй комбинат, Ериванскөй завод СК да мук.

Таыс кынці стрөйтсөны да реконструирөйтсөны:

коккі промышленностьлөн	40	предпријатіе,
вөр промышленностьлөн	35	предпријатіе,
пишцевөй промышленностьлөн	35	предпријатіе,
местнөй промышленностьлөн	33	предпријатіе да с. в.

Ти азданныд, јортјас, мыј мөд јватметкаса вөзза кык онас промышленностьын капитальнөй стрөителство паскаліс вывті паскыда. Мөд јватметкаса вөзза војас вылас капитальнөй стрөителство куза планөн пуктөм основнөй мојассө 1933 да 1934 војасө ну өдөма олөмө.

Вывті ыжыд капиталовложөңіејасыс отчотнөй кадкөластө да медса передовөй техникаөн вынмөдөм уна зөв тырыс предпријатіејасөс эксплуатацияө леҙөмыс јона кыпөдісны производственнөй аппаратлыс мощностсө да вужвыјөныс вежісны промышленностьлыс техническөй базасө.

Тырмымөн лоө виставны, мыј колан нөл онас промышленностьын основнөй фондјасыс сөдісны кык мында сөрыс унжык.

Мөд јватметкаса кык воөн промышленностьын мунөм техническөй перевооружөңіејылыс успехјассө зөв бура петкөдлө выл производствөјаслөн вывті јона кыпалөм-паскалөмыс, медса-һин сөкыд промышленностьын.

1933 да 1934 војасө машиностројөңіе вужіс уна выл тїпа машинајасөс массөвөја да крупносеријнөја вөчөмө; тајө машинајасөс народнөй овмөсса производственнөй аппаратө пыртөмыс (внөдритөмыс) обеспечитас сылыс (овмөсыслыс) кыптөмсө техническөй развтіје выл, выліжык шупөдө. 1933 да 1934 војасө лоі освоитөма жынсө металлорежущөй станокјас став выл тїпјасыслыс, кодјасөс колө вөлі освоитны мөд јватметкаса чөжөн; освоитөма машинајасылыс, механїзмјасылыс да деталјасылыс став сикасјассө (видјассө), кодјас колөны өнїја доменнөй да

мартеновскöй цехјас стрöйтöм вылö. Освоитöма сверхмощнöй „ФД“ парөвөз вöчöм, хөпперјасöс массöвöја вöчöм; освоитöма метровагонјас да трөмлејбусјас; освоитöма ЧТЗ вылын мощнöй гусеңичнöй „Сталінец“ тракторјас да „Краснöй Путиловец“ вылын пропашнöй тракторјас массöвöја вöчöм; освоитöма хлопчатобумажнöй ватерјас вöчöм екстравысокöй вытажкаөн; освоитöма шаріко да ролікоподшіпнікјас вöчöм да с. в.

Гырыс öдјасөн муно сöд да цвөтнöй металлургијанын выл производствөјас кыпöдöм-паскöдöм—сiјö отраслјасын, кодјас обеспөчивајтöны странаöс совремјоннöй машінајас вöчöм вылö, електрiфикацiја нуöдöм вылö да с. в. выл материалјасөн.

Сöд металлургијанын 4 пöв содi ферросплавјас вöчöм; медвоззаныс-на освоитöма электропечјасын ферромарганец вöчöм; электростал вöчöм содi сөщöма, мыј СССР электростал вöчöм абсолютнöй објөм сөртыс петiс Јевропанын медвозза местаö. Перјöма рөшајтана сдвiтјас СССР-ын цвөтнöй металлургија производствөјас став комплекссö лöсöдöм јылыс мöд пјатiлетка планөн сувтöдöм мог рөзрөшитöмын. Мöд пјатiлетка заводiтчiг көжлö СССР-ын вöли вöчсö сöмын ыргөн, свiнец да цiнк да заводiтöма вöли перјыны алуменiј. 1935 во көжлö алуменiјевöј промышленность пöри промышленность зөв ыжыд отраслö. Лöсöдöма никел вöчöм. I вөж i выл отраслјасас лöи освоитöма медса выл технологiческöј процессјассö да производство методјассö (отражаөтөмлнöй пачјасын ыргөн вöчöм, электрöлитнöй цiнк, глiнозем перјан электроөөрмiческöј метод да с. в.).

Мöд пјатiлетка возза кык вөнас зөвгырыс успехјас лöи перјöма хiмiческöј промышленностьын выл отраслјас да выл технологiческöј процессјас развiтiјөын. Лöсöдöма да освоитöмагырыс öнiја кадса азотнöй промышленность, пластмассајас вöчöм, выл сырјевöј база вылын (апатiтјас) суперфосфат вöчöм, 1933 да 1934 вөјасын паскöдöм сiлвинiт перјан подув вылын камiннöй мувынсöданјас вöчöм, вьөвтi јона ыждiс сiңтөвiческöј каучук вöчöм, кодöс освоитöм куза сложнöй могјассö паскыда лöи рөзрөшитöма сiз-жö 1933 да 1934 вөјасын да с. в.

Колан кадколаст чöжыс Партия да Правительство зев ыжыд вкымаңије пуктылысны промышленностын трудојомкөј процессјас мехаңиңирујтөм вылө. Мөд пјатиметкаын, кыз ми төдам, пуктөма мог промышленностын трудојомкөј процессјас мехаңиңирујтөмсө помалөм. Мөд пјатиметкаса возза кык вонас таяө могсө олөмө нуөдөмын промышленность перјис-нын төдчана вермөмјас.

Ізшом промышленностын ізшом кералөмсө (зарубка) мехаңиңирујтөмыс Сојуз паста кыптіс 65,1 прөч.-саң 1932 воын 75,3 прөч.-өз 1934 воын, а Донбасс куза—72,3 прөч.-саң 1932 воын 81,1 прөч.-өз 1934 воын. Такөд щөщ јона кыптіс і нуалөмсө (откатка) мехаңиңирујтөмыс (44,6 прөч.-өз Сојуз паста да 49,6 прөч.-өз Донбасс куза), мыј петкөдлө комплекснөј мехаңизаңијаө вужөмын успехјас јылыс. СССР-ын ізшом промышленность мехаңизаңија уroveň сертіыс 1934 воө бөрө коліс Франціјаөс да зик матысмис США-ын 1929 вога мехаңизаңија уroveňөз. Мјјан возын јешщө колі Гермаңија.

Торја-нын ыжыд сдвигјас трудојомкөј процессјас мехаңиңирујтөмын шедөдіс сөд металлургија. Нинөм і шуны, мыј таяө сдвигјасыс лоины зев төдчана помкаөн сөд металлургијаын шедөдөм обшщөј кыптөмас. Тырвыјө мехаңиңирујтөм пачјасын сывдөм чугуналөн јукөныс (долмыс), 1934 воын сөдіс 1930 во серті кык пөв да кыптіс 47,2 прөцентөз став сывдөм чугун лыдас. Чугунсө мехаңиңируваннөј кісталөмлөн (разливка) јукөныс кајіс 1934 воын 70 прөцент гөгөрөз.

Вөр промышленностын көт і емөс кущөм сурө вермөмјас вөр вөчөмсө (разделкасө) да кылөдчөмсө мехаңиңирујтөмын, но вөрлезөмын медтөдчана процессас—вөр кыскалөмын мехаңизаңијаыс зев јона бөрө колөма. Тани өтө помка вөр промышленностөн ставнас бөрө колчөмлөн.

Нуөдан техническөј перевооруженјелөн зев тыдалана петкөдласөн лөб електрификаңија. Электроенергија вөчөмлөн ыждаыс (објомыс) кајіс 20,5 млрд. квтч.-өз да сешщөма ыждөдіс промышленностын ужалыс рабочөјлыс электровооруженностсө, мыј сјө уroveň серті СССР-лөн промышленность зик матысмис Гермаңија про-

мышленность дінө. 1934 воын медвоззавыс-на шедөдөм 220 кіловолт нап'ражеңіеа високоволтнөй передачяас освоітөм бостө зев ыжыд төдчанаун СССР-ын жединөй високоволтнөй сет лөсөдөм боксаң да електрїфикаціялыс общцөй уровнеңсө вым шупөдө кыпөдөм боксаң.

Мөд п'ятіметка заводітчіг кежлө төдчана торја рајонјасын бура јона оз вөлі тырмы електроенергіја. 1933 да 1934 војасө лоі перјөма і та боксаң бура гырыс сдзгјас—төдчымөн јонмөдөма электроснабжеңіе Ленинградын, Војвыв Уралын да мукөд пунктјасын, а 1935 воын долженөс лөсөдсыны колана рефервјас Среднөй Уралын да Донбассын, а сіз-жө төдчымөн бурмөдөма электроснабжеңіе Москваын.

Електрїфикаціја куға геңіальнөй леңінскөй план мі заводітім нуөдны јешцө секі, кор міјан странаын вөлі вывті ыжыд разруха, кор міјан электровооружеңіеыс вөлі корыс сама вылаын. Öнi мi, та куға ужавны бост-сөмсаң 15 во мысві, вермам шуны, мыј електрїфикаціја лоі промышленностлөн дај став народнөй овмөслөн өтк-өн медса возын муныс участокјас пын. Тајө лоө, мыј народнөй овмөслыс технїческөй перевооружеңіе могсө шук електрїфикаціја подув вылын разрешітөмыс тырвыјө міјанөн обеспечівајтсө.

1933 да 1934 војасө технїческөй перевооружеңіе куға промышленность ужјаслөн ітогјасыс петкөдлөны, мыј промышленность успешнөја мунө мөд п'ятіметкалыс медыжыд хоҗајственнөй могсө олөмө нуөдан туј куға—технїческөй реконструкціја завершітөм куға. Но шедөдөм успехјаснас оз ков міјанлы агнымөс лаңтөдны. Тајө сөмын-на заводіт-чөмыс партія XVII-өд сјездөн прімітөм грандіознөй план олөмө нуөдөмлөн.

1933 да 1934 војасө промышленностөн шедөдөм успехјасыс лөоны медса војдөр освоітан успехјасөн. Медса јона тајө тыдовтчө сыын, мыј 1933 да 1934 војасө промышленнөй наркоматјас продукціја став прірост-ғыс—10,2 млрд. шайтыс,—85 прөчентыс, лібө 8,7 млрд. шайтыс усө уж производітелность кыпөдөм пом-ыс производство содөм вылө, секі, кор первој п'ятімет-каын уж производітелность содөм помыс продукціјалөн

содөмыс (пріростыс) вөлі 57 прөчент. Тажө лоө, мыј мөд пјатіметкаса воҗа кык онас вежсїс промышленност-продукціја содан өдјаслөн пріродаыс,—мөд пјатіметка моҗас сертї продукціјалөн содөмыс (пріростыс) подулассө-һін медеа јонасө освојеһіје паскалом вылын.

Уж производітелност кыпөдөмын медеа гырыс достіжеһіјејас ем сөкыд промышленностлөн, көні 1934 воын өтї рабочөј вылө выработкаыс содї 16 прөч. вылө, секї, кор став промышленност куҗа уж производітелност содї 9,5 прөч. Сөкыд промышленностын 1934 воын уж производітелност содөмыс шөр өдјассө панјїсны сөд металлурҗїја да ізшом промышленност—сіјө отрасмјасыс, көні производственнөј аппаратас нуөдөма зев жужыд реконструкціја да көні сулалїсны зев гырыс објома освоїтан моҗас.

1933 восань заводітөмөн сөкыд промышленност пондїс чїнтыны продукціјалыс фабрїчно-заводскөј асдонсө. 1933 воын НКТП куҗа асдонсө чїнтөмыс вөлі 1,4 прөчент вылө, а 1934 воын прїмернө—4,5 прөч.

Мөд пјатіметка воҗа кык онас лої промышленностөн вөчөма перелом качественнөј показателјасын, но мїжанлы танї-жө колө шуны, мыј сіјө переломыс озна обеспечївајт мөд пјатіметка вылө ставнас качественнөј показателјас куҗа сетөм заданїе олөмө пөртөмсө. Качественнөј показателјас куҗа бөрө колчыс участокјасөн лоөны кокһї да вөр промышленност, көні ужлөн производітелностыс содө, а асдон чїнтөмын һекущөм вөрәөмјас оз төдчыны.

Мөд пјатіметка воҗа кык онас кушөм сурө сдвіҗас емөс кокһї да пїщевөј промышленностлөн асортїментсө да продукціјалыс качествосө бурмөдөмын. Сөмын ужыс танї вывтї-на уна.

Колөм һол онас да медеа-һін 1933 да 1934 војасын промышленностөн шедөдөм јона гырыс успехјассө пасјөмөн, өні колө став сөветскөј да партїјнөј органјалыс вһїманїјесө мобїлізутһы промышленностын тащөм узлөвөј хоҗајственнөј моҗас олөмө нуөдөм вылө.

1. Göd металлургиаын колö в енны стал сывдöмлыг (выплавкалыг) да прокат вöчöмлыг чугуун сывдöм сертi бөрö колтчöмсö.

Бөрја војасö стал, прокат да чугуун вöчöмын кутiс тöдчыны јавö неоткода налөн содöмыс (диспропорција). Быд во-кö чугуун сывдöмсö бостны 100 туйö, секи сы дiнö стал сывдöмыс да прокат вöчöмыс лооны:

	1929 во	1930 во	1931 во	1932 во	1933 во	1934 во
Стал	115,8	116,6	115,2	96,1	96,3	91,5
Прокат	88,7	93,2	85,3	69,6	68,9	64,0

Тајикөн, 1932 восян заводитчöмөн, кор вöли тöдчымөнја кыпöдöма чугуун сывдöмсö, стал сывдöм кутiс колччыны чугуун сывдöмыс да 1934 воöз, сiјö восö щöц бостöмөн, тајö колччöмыс содö. Торја-нын колччö прокат вöчöм.

Воңын муныс капиталистическöј странајасын, мöдарö, стал сывдöм муно чугуун сывдöмыс воңын. Чугуун кiстöмсö-кö бостам 100 туйö, секи медвоңын муныс капиталистическöј странајасын, көни сталсö мијан моз-жö јонжыкасö вöчöны мартеновскöј способөн, стал сывдöм куфа ми аңам со кущöм лыдпасјас (1929 воын): США—132, Англіја—127.

Матыса војасö мијанлы колö бырöдны тајö бөрö колöмсö, коластсö стал да чугуун сывдöм костын сы вöсна, мыј гöд металлургија оз-на мөгмöд страналыг став корöмјассö стал да прокат вылö, сы вöсна, мыј чугунсö öнiја сывдöм подув вылын да странаса лом ресурсјас подув вылын производствосö колана ногөн кытыртöмөн миескö верим шедöдны јона содтöм стал сывдöмсö.

Сталин јорт аик вескыда индiс, мыј та вылö медеа војдөр колö бурмöдны мартеновскöј да прокатнöј цехјаслыг уңсö, быдтыны металлургија i тајö эвенојасас техника боксаң опытној јöзöс, сы вöсна, мыј öнöң мартеновскöј да прокатнöј цехјас уңалöны омöлжыка дöменнöј цехјасыг.

1935 воын-нын поңö перјыны стал сывдöм, прокат вöчöм да чугуун сывдöм костын разрывсö венöмын мед-

воҗаа збыл сdвiгјас. Колö, меdым металлургјас, кодјас 1934 воын петкöдлiсны освоитöмын зев бур обрачеујас, нöшта ыжыджык решителностöн бостчiсны 1935 воын тајö неотложнöј могсö олöмö пöртöмö.

2. Göкыд промышленностъ воҗын, дај став народнöј овмöс воҗын сулалыс основнöј могјас пiыс öтi мог лоö сыын, меdым меdга регыдја кадөн венны нефтанöј промышленностылыс бөрö колтчöмсö, кодi воҗын муныс отраслаҗ пöрi промышленностын җескыд местаö.

Мыјын öнi нефтанöј промышленностылөн бөрö колтчöмыс да кушдöмöс сiјö колтчöмсö венан тујјасыс? Нефтанöј промышленностылөн колтчöмыс меdга војдöр сыын, мыј нефтанöј промышленностын 1931-öд вога нефт переработкалөн ыждаыс (објомыс) да југыд гор'учöјјасöс торјöдöмыс (отборыс) содiс неыжыда, сек кор народнöј овмöслөн тајö продуктјас вылас корöмјасыс, меdга-нын авто, авио да тракторнöј парк ыждöмкöд, дугдывтöг содöны. Та дырјi, Азнефт-кö 1934 воын перјан плансö ассыс тыртiс, то Грознефт сетiс планылыс сöмын 56,2 прöч. да летчiс 1934 вога октабрын улöжык бөрја нол во чöжга меdулыса точкасыс, да плансö аслас тыртгöмнас сөјiс Азнефт уҗылыс бур iтоҗассö. Нефтанöј промышленностылөн колтчöмыс торјанын тöдчö буритöмын. Нефтанöј промышленностылөн матыса могјасыс:

а) кыскыны прорывыс Грознефтöс;

б) öддöдны нефт перјан выл рајонјасöс развiвајтöм (Ишiмбајево, Емба, Сахалин) сы вöсна, мыј Кавказыс бокысса рајонјасын нефт перјöмыс 1932 воын вöли 2,1 прöч., а 1934 воын—сöмын 2,4 прöч., сек, кор мöд вiтвога план серви вöли урчiтöма кыпöдны тајö рајонјасылыс пајсö 12,2 прöцентöҗ 1937 воын;

в) јöткыштны воҗö öнi колтчыс буритöмсö да кыпöдны буритöмылыс öдсö, кодi шöркодасö öнi зев ули судтаын—шöркодa тöлыгөн 156,5 метр станок вылö, кор торја бурöвöјјас шедöдiсны 400, 500 дај 900 метр унжык (Мајнефт, 114 № бурöвöј да мук.), а США-лы шöркод лыдпасјасыс 700 метр;

г) возын муныс новејшөј американскөј техника по-
дыв вылын реконструируйтны нефть переработкасö; ма-
тыса војасö нефть крекинг дырји шедöдны бензин пе-
тöмсö содтöм; öдзöдны крекинг заводјас стрöйтöм, мед-
војдöр Бакуын, Саратовын, Орскын да мук.

3. Тывыјö абу-на разрешитöма цветнöј метал-
лургија лучки сувтöдöм куза могсö. Торја ھےудовле-
творителнöјөн колö признайтны положенїјесö ыргөн про-
мышленностын.

1931, 1932 да 1933 војасын ыргөн промышленность
топчитчис места вылас. 1934 воын правительство да ми-
јан партијалөн ЦК торјодисны народнö бригадјасöс
цветнöј металлургијалы отсöг вылö. Вöли нуöдöма уна
организационнöј меропрїјатїејас (трестјас поснöдлöм,
рудникјасöс техникескöј кадрјасөн јонмöдöм да с. в.).
Тажö ставыс вöсна 1934 воын, медјонасö во мöд жын-
јас, чернövöј ыргөн вöчöмлөн ыждаыс (објомыс) содич
18,1 прöч. вылö, сы лыдын рудјасыс первичнöј ыргөн
куза—34,8 прöч. вылö. Но век-жö ыргөн промышлен-
ность ставнас 1934 воын ужалс нöшта тывытöма-на да
плансö ез тырт.

Могыс öнї сыын, медым венны ыргөн промышлен-
ностлыс бөрö колтчöмсö, шедöдны 1935 воын 32,5 прöч.,
вылö ыргөн сывдöмсö содтöм, да тывыјö ладмöдны
цветнöј металлургијалыс ужсö. Та могыс медвојдöр ко-
лö кыскыны возö горнообогатителнöј овмöссö, аскадын
обеспечитны тывымөн руда запасјасөн обогатителнöј
фабрикајасöс да ыргөн сывдан заводјасöс, ыждöдны
концентратјасын ыргөнлыс содержанїјесö (емлунсö),
јона бурмöдны ыргөн сывдан заводјас ужлыс техно-
экономическöј показателјасö. Цветнöј металлургијаны
1934-öд воын шедöдöм переломыс вїсталö сы јылыс,
мыј ужсö кужöмөн котыртöмөн тајö став могјасыс вер-
масны успешнöја пöртсыны олöмö.

4. Машїностроенїејын колö öдзöдны (форсїруйтны)
транспортнöј машїностроенїе, енергетиче-
скöј оборудованїе вöчöм да нефтанöј про-
мышленностлы оборудованїе вöчöм.

Паровозјас вöчöм да торїөн-нын вагонјас вöчöмыс
колчö-на планын урчитöмыс, тывытöм öдјасөн муно

„Фд“ паровозјас да електровозјас производство освоитом. 1935-öd воын транспортнөј машиностројенјелы колө, правительство шуом серти, ыждөдны вагонјас вөчөмсө 2,8 пөв да сетны транспортлы 1933-öd во серти 30 прөч. былө унжык локомотивјас, передовөј, мощнөј, современнөј типа локомотивјаслыг пайсө став лезөм лыд динас 40 прөч. былөжык кыпөдөмөн. Не ичөтжык мојас ковмас нуөдны 1935-öd воын транспортнөј машиностројенјелы капиталнөј строительство куға—И. Тагилскөј вагоностроительнөј завод, Каширскөј электровознөј, Орскөј да Новочеркасскөј паровозостроительнөј заводјас өдчөдөмөн (форсирүйтөмөн) стрөйтөм, Кузьнецскөј паровозо, вагоностроительнөј комбинат да Краснојарскөј вагоностроительнөј завод стрөитны заводитөм.

Медса ыжыд вниманје колө пуктыны нефчанөј промышленностилы современнөј, вылын качествоа оборудованје да медвојдөр современнөј бурөвөј оборудованје массөвөјја вөчөм паскөдөм былө, а сизжө енергетическөј машиностројенје воэө кыскөм былө, коді 1934-öd воын мөд пјатилеткаөн сувтөдөм задањенјесөн ез справитчы, да сельско-хоғајственнөј машиностројенје, торјөн-нын комбайнјас вөчөм содтөм былө.

5. Гырыгжык өдјасөн воэө колө јөткыштыны кокни промышленностөс. Сырјолыг первичнөј обработкасө бурмөдөм, сырјолыг став сортсө испөлујтөм, сырјолыг выл видјас пыртөм, сылыг рөскөдујтан нормјассө чинтөм—вермасны јона ыждөдны кокни промышленность производствольыг ыждасө (өбјөмсө). 1933-öd да 1934-öd војасын шабди да пыш первичнөј обработкәлөн качествоыс век-на колө зев омөлөн. Хлопкәлөн да шабдилөн улыс сортјасыс испөлујтөоны тырмытөма. Мөд пјатилетка план серти сырјолөн сецөм выл видјас, кызи котонын, долженөс вөлі бостны ыжыд места соответствующөј отраслјас сырјевөј балансын, а ми ағзам, мыј хлопчатобумажнөј промышленности сырјевөј балансын котонынлөн јукөныс колө вывти-на ичөтөн (2 прөч.), көт ескө сылыг уфелнөј сөктасө зев поэө кыпөдны 7—8 прөцентөз. Нинөм-на збыл вылас абу вөчөма сырјолыг сецөм выл видјас паскөдөм (вөцитөм) да пыртөм куға, кызи кендыр, кенаф,

рамі, італ'янскöй пыш да мукöд. Оз колана ногөн іспользуйтгы кокны промышленностын і сіjö сырјоыс, коді сълөн ем. Сырјосö іспользуйтан показателјасыс пöшты став отраслјас куҗаыс улынжыкöс 1928-29-öд војас уровень серті. Хлопчатобумажнöй промышленностын угарјасыс тöдчымöнја ыжыджыкöс планöвöй заданіејас серті; шерстанöй промышленностын смеккаыс пр'ажалөн (шöртлөн) петöмыс 2 прöцент вылö улынжык план серті да сіз војö.

Кокны промышленностса ужалысјаслы öфјöжык колö мездысны удын бјурократическöй методјасыс, збылыс бостгыны сырјевöй база паскöдöмö, і секи ужыс мöдöдчас мунны тöдчымöнја буржыка.

6. Пішщевöй промышленност воын, кодлөн емöс гырыс вермöмјас продукціја содöмын, сулалö мог кыпöдны производствольыс судтасö мöд вöтвога планөн урчөтөм заданіејасöз, вывті гырыс производственнöй мошностјассö, кодјас сълөн емöс, освоөтөм паскöдöмөн, качествосö да продукціјалыс ассортиментсö јона кыпöдöмөн.

І медбöрын став промышленност воын сулалö мог резкöја бурмöдны капөтальнöй строөтельство став нуöдöмсö. Онöз-на јешщö абу пöртöма олöмö медеа тöдчана да решајущöй участокјас вылын строөत्वосö концентрірујтөм јылыс XVII партконференціјалыс шуөмсö. Көт ескö правөтельство унаыс індыліс, абу-на јешщö бырöдöма проектјастөг стрöйтчөм. Бөрја војасö капөтальнöй строөтельство нуöдöмын оз тыдав строөत्वостволөн асдон некущöма чөнөм. Колö решөтөлнöја ладмöдны капөтальнöй строөत्वольыс фронтсö, шедöдны сещöм положеніе, медым став хочајственнöй, профессіональнöй да партіјнöй организацијас косаісны пуктөм средствојас ыжыд ефективност вöсна, вывті чорыд фөансöвöй дөсцөплөна нуöдöм вöсна.

Промышленност став отраслјас шöр вөіманіе улын колö лоны сіз-жö і качественнöй показателјас—уж производөтельность, асдон, продукціја качество.

Кык сјезд кадколастын сөветскöй промышленност тақикөн кыпöдчөс выл, выліжык щупöдö.

1935-öd вога планын урчитома промышленностлөн воэо төдчымөнја кыптөм.

1935-öd вога план серти сөкыд промышленностлы колө кыпөдны продукцијасө 1934-öd во серти 19,3 прөч. вылө, вөр да деревообрабатывајтан промышленностлы —13,4 прөч. вылө, пшшөвөј промышленностлы—14,8 прөч. вылө, кокңи промышленностлы—11,7 прөч. вылө.

Міјан мошщнөј промышленностлы тајө заданјеыс тырвыјө вермана, да абу некущөм сомнеңје сыы, мыј сјө лоө тыртөма.

3. ВІЗМУ ОВМӨС

1930-34-öd војас чөжөн визму овмөсын міјан страна шедөдіс історіческөј значеңје боксаңыс вывті төдчана результатјас. Кызвыннас ештөдөма лоі уна міллон лыда крестанскөј массаөс колхозјасө вужөдөм да колхозјасө организација да овмөс боксаңыс төдчымөнја лоі јонмөдөма, лөсөдөма уна лыда гырыс сөветскөј овмөсјас (совхозјас), муртавын пощтөма быдміс сіктса овмөслөн техническөј базаыс, да тајө подув вылас мөд пјатілеткаса колөм кык во чөжөн сіктса овмөслыс бөрө колтчөмсө зікөз бырөдөм куға да став колхознїкјасөс зажіточнөјјасө пөртөм куға лоі шедөдөма-ңын, правда ескө медвоззаыс-на, но гырыс вермөмјас.

Партия XVII-öd сјезд вылын Сталин јорт індыліс-ңын, мыј сіктса овмөсөс реорганизујтан да сјөс зік вылө производственнөј—соціалнөј да техническөј подув вылө вужөдан період бостіс уна кад да гырыс іщдержкајас, тајөтор ез вермы не вайөдны первојја пјатілетка војасө сіктса овмөсөс нежјө быдман өдјасө да скөт јурлыд чинөмө.

Сіктса овмөс кыптөмын переломыс заводітчіс сөмын мөд пјатілеткаын, кор сіктса овмөсын реорганизаціоннөј кадколастыс помасіс-ңын. Сіктса овмөслөн продукција содөмыс 1933-öd воө лоі 6,7 прөч. 1934-öd воын сіктса овмөслөн валөвөј продукцијаыс быдміс 14.829 млн. шажтөз, 1932-öd во дінө тајө сетө 13,4 прөч. вылө быдмөм, а 1933-öd во дінө—6,2 прөч. вылө.

1935-öd во вылө Правітелство урчитө сіктса овмөс-

лыг продукция быдмөмсө 16,4 прөч. былө, сек кор 1926-29-өд војасө посны өтка овмөс формајас ыжыдалан кадколастө — во гөгөрса шөркод быдмөмыс вөлі сөмын 2,7 прөцент.

Једіноличнөј, мелкотоварнөј овмөс серті колхознөј социалистическөј візму овмөс бурлун јылыг поңо-ө вајөдны нөшта төдчанажык доказателство? Сөмын візму овмөслөн кыптан-паскалан өдјасыс век-на јешшө төдчымөнја колтчөны мөд пјатіметкаөн урчитөм өдјас серті. Во гөгөрса быдмөмлы шөркод өдыс пјатіметкаөн урчитөма 14,3 прөч., візму овмөс-жө воңа кык вонас во гөгөрса быдмөмын шөркод өдсө шедөдіс 6,7 прөцент.

Мөд вівоса планын урчитөм серті візму овмөс быдмөмаөн тырмытөм өдјасыс помкаасөны медеасө скөт-візөмыс да техническөј културајаслөн продукция быдман век-на һөжмыд өдјасөн, өд һаһ културајас куңа мөд вівоса планлыг воңа кык во вылас задаһјејассө тыртөма: һаһ културајаслөн 1934-өд воө продукцияыс 1932-өд во серті сөдіс 29,3 прөцент былө, а вів во вылас урчитөма 58,7 прөч. Сің-кө тани мөд пјатіметкалөн жын задаһјеыс тыртөма-һын. Скөтвізөмын-жө переломыс заводітчіс сөмын-на 1934-өд воын. да тајө вонас прөдукціјаыс көт ескө і сөдіс 13,5 прөч. былө, но 1932-өд волыг уровнеңсө зевна ічөта лоі панјөма. Техническөј културајаслөн прөдукціјаыс 1934-өд воө сөдіс 1932-өд во серті 5,2 прөч. былө, сек кор мөд вівоса план серті техническөј културајаслыг прөдукціјасө вів во чөжөн колө кыкмындаавны.

Мөд вівоса планөн урчитөм өдјасыс візму овмөс кыптөм-паскалөмлөн колтчөмыс торјөн-һын леңны поңтөм сы вөсна, мыј візму овмөслөн техническөј реконструкціјаыс вывті јона раңвивајтчө. Первојја пјатіметка чөжөн візму овмөсө капіталсө пуктөма 9,7 млрд. шајт, мөд пјатіметкаса воңа кык во чөжөн — 5 млрд. шајт. Кызвын средствојассө татыс вөлі вескөдөма візму овмөс механізірујтөм былө. МТС лыд 637-саһ 1930-d воө сөдіс 3.500-өң 1934-d воө. Бөрја кык вонас візму овмөс-лы лоі сетөма 2.613 сурс тракторнөј вөв вын, 133,4 сурс тракторнөј плуг, 75,9 сурс тракторөн да вөлөн

һаң көҙан машина, 20,7 сурс комбайн, 25,3 сурс слож-
нөй вартан машина. Та вөсна тракторнөй паркән мошш-
ногтыс содис 926 сурс вөв вынсаң 1930 во октабр 1-өд
лун кежлә 4.461 сурс вөв вынөң 1934-өд во пом кежлә,
комбайнјаслөн лыд—1,7 сурссаң 1930-өд воө 35,2 сурс-
өң 1934-өд во пом кежлә.

Ви́зму овмөс тракторизујтан өдјас везігтө мыјда-кө
вылынжыкөг мөд вѣтваса планөн урчѣтөм өдјасыс, мыј
тыдалө со кушөм лыдпасјасыс:

	Вѣтваса план серѣ	збылвылассө	План дѣнө % %-јасөн
1933-өд васа тулыс кеж- лә тракторјас	2.525 сурс вөв вын	2.525 сурс вөв вын	100.0
1934-өд васа тулыс кеж- лә тракторјас	3.600 " " "	3.709 " " "	103.0

Ви́зму овмөсын тракторизаціја нуөдөм куңа гырыс
вермөмјаскөд өтшөщ ем комбайнјасөс пыртөм боксаң
бөрө колөм, кодјас (комбайнјасыс) кутөны ыжыд төд-
чанлун уборкалыс срокјассө жеңдөдөмын. 1935-өд во
вылө правѣтельство сетіс промышленностылы заданіе
2 пөв содтыны комбайнјас вөчөмсө да ви́зму овмөсө
налыс воөмсө ваяөдны 20 сурсөң, таңнас 1935-өд воө-
һын лөө воөдчөма комбайнјас вөчөм куңа сїјө уровеньөң,
кодөс урчѣтөма мөд вѣтваса планөн 1937-өд во кежө.

Ви́зму овмөсө мөд пјатѣметка војасө ташөм јона трак-
торјасөс да машинајасөс пыртөмла төдчымөнја содис
ви́зму овмөсын основнөй ужјассө мехаңи́ирујтөм. МТС-
јасөн облуживајтан колхозјасын тувсов гөра мехаңи́и-
рујтөмыс 1934-өд воө кајис 53,6 прөчөнтөң 1933-өд васа
40 прөчөнт пыддѣ, һаң ідралөм мехаңи́ирујтөм—23,1
прөчөнт. 1933-өд васа 20,3 прөчөнт пыддѣ, вартөм ме-
хаңи́ирујтөм—70 прөчөнт. 1933-өд васа 65,2 прөч. пыд-
дѣ. Тајө лыдпасјасыс тыдалө, мыј медса гырыс вер-
мөмјассө шедөдөма вартөм мехаңи́ирујтөмын (70 прө-
чөнт, кор мөд пјатѣметкаөн 1937-өд во вылө урчѣтөма
85 прөчөнт), медса јона бөрө колө уборка мехаңи́ируј-
төм, торјөн-һын комбайнјасөн уборка нуөдөм (3,7 прө-
чөнт, а мөд пјатѣметкаөн 1937-өд во вылө урчѣтөма 30
прөчөнт).

Візму овмөсса ужјас мехаңи́зи́рујтөмын бөрө кољчан участокон сиз-жө лоө техни́ческөј културајас ідралөм мехаңи́зи́рујтөм. Хлопок ідралан ужјас мехаңи́зи́рујтөм 0,5 прөцентгаң содіс 4,5 прөцентөз 1934-өд воө, мөд ногөн-кө 9 пөв, но сылөн уровнеңыс јона-на улын сы вөсна, мыј 1937-өд воө хлопок ідралан ужјас мехаңи́зи́рујтөмыс колө лоны 45 прөцент. Шабді ідралөм мехаңи́зи́рујтөма 1934-өд воө 4,2 прөцент, а мөд вѣтвөса план куңа 1937-өд во вылө урчїтөма 60 прөцент. Свек-лө мехаңи́зи́рованнөја ідралөм кыптис 33 прөцентөз, а 1937-өд во вылө заданїеыс 80 прөч.

Візму овмөс ставнас мехаңи́зи́рујтөм воөдчис сещөм судтаөз-һин, кор Совет Сојузын візму вөдїтөм, став ужјассө трактори́зи́рујтөм објом сертыс лоі медега во-зын муныгөн да медега мехаңи́зи́рујтөм візму вөдї-төмөн став мїр пасталаас. США-ын, медега ғырыс мехаңи́зи́рујтөм капитали́стическөј візму вөдїтан странаын, 11 млн. вөв вына тракторнөј паркөн 1930-өд воө трак-торјасөн ужалөма 66 млн. га площада. Советскөј Со-јузын ічөтжык тракторнөј парк дырјї—4,5 млн. вөв вын —1934-өд воө вөчөма тракторнөј ужјассө 80 млн, гекта-рыс ыжыджык площада вылын.

Візму овмөсө мїнерала став мувынсөданјасөс сујө-мыс (азотнөјјасөс, фосфорнокислөјјасөс да калинөјјасөс) 676,8 сурс тоннагаң 1930-өд воө кыптис 1.497,3 сурс тоннаөз 1934 өд воө, мбө 2 пөв дорыс унжык. Төд-чымөн јона содіс колхознөј мујасөс вынсөдөм вылө ку-јөд ісползујтөм. 1932 өд воө мујас вылө вөлі петкөдө-ма ылөсас 65 млн. дод, 1934-өд воө—ылөсас 260 млн. дод.

Мехаңиза́цијалөн өдјө быдмөмыс јөса сувтөдіс вопрос візму овмөсла ғырыс мехаңи́зи́рованнөј овмөсјасөи вес-көдлысјаслыс да квали́фици́рованнөј рабочөјјаслыс выл кадрјас гөтөвітны колөм јылыс, Наркомъем сїстема куңа спеціалнөј курсјас вылын 1930-өд восаң 1934-өд воөд вөлі гөтөвітөма тракторїстјасөс, комбајнерјасөс, штурва-лнөјјасөс да машиннөј агрегатјас вылын мукөд ужалыс-јасөс 2,5 млн. мортөс. Сїжө-жө кадколастас спеціалнөј курсјас пыр подготовїтөма колхозса јуралысјасөс да правлеңїјеса шлеңјасөс, полеводјасөс, животноводјасөс,

колхознӧй бригадирясӧс, счетоводясӧс да мукӧдясӧс 2 млн. морт гӧгӧр. Тажӧ-жӧ војасӧ виӑму овмӧсӧ мӧдӧдӧма инженерно-технӧическӧй работнӧикясӧс да агрономясӧс 150 сурс мортыс унжык. Татыс ӧтар партијаӧн вӧли мӧдӧдӧма полӧтотделясӧ, җемелнӧй органясӧ да с. в. 23 сурсыс унжык коммунистӧс. 5.389 полӧтотдел котыртӧм ворсӧс зев ыжыд рдч виӑму овмӧсӧс ӧдјӧ кыпӧдӧмын, колхоз-ясӧс да совхозясӧс јонмӧдӧмын. Полӧтотделясын ужалысјас пӧыс кызвыныс петкӧдӧлсны колхознӧй массајасӧс социалистическӧја перевоспитајтӧмын збыл болше-вӧстскӧй ужалыс обраҗејјас.

Колӧм кадколастын виӑму овмӧсын технӧическӧй реконструкция вывти паскыда нуӧдӧм, партијаӧн да правӧтельствӧн јӧзӧн ыжыд отсӧг сетӧм, лӧсӧдӧсны став условијејасӧ сы вылӧ, медем виӑму овмӧс раҗвивајтчӧс мӧд вӧтвӧса планӧн урчитӧм задаҗејјас серти. Сӧјӧ фактыс, мыј кӧҗ ескӧ і лӧсӧдӧма вӧли тајӧ условијејас-сӧ, скӧтвиӑӧм да технӧическӧй культурајас боксаҗ виӑму овмӧс ез-на воӧдчы мӧд пјатӧметкаӧн сетӧм задаҗејје вестӧҗ, тајӧ вӧставсӧ сӧјӧн, мыј скӧтвиӑӧмын молодна-кӧс быдтан ужыс абу-на удовлѣтворӧтельнӧја пунктӧма, мыј выл техника освоитан ӧдјасыс век-на җеудовлѣтвори-тельнӧјӧс, а торја учасокјас вылын технӧическӧй перевооружеҗејыс мыјкӧмында колчӧ бӧрӧ мӧд пјатӧмет-ка планӧн урчитӧм серти.

Машиннӧй техника использујтӧм боксаҗ мијан шедӧ-дӧма-нын ӧткымын вермӧм: трактор вылӧ нагрузка шӧр-кода вӧли воӧ 1933-ӧд воын 363 га, 1934-ӧд воын—410 га. Сӧјӧ-жӧ кадын 1933-ӧд воын став обласҗјассыс 26,6 прӧ-чентыс сетӧсны трактор вылӧ нагрузкасӧ 200 гаыс улӧ-жык, 1934-ӧд воын тајӧ прӧчентыс 17,5-на. Тајӧ вӧсталӧ тракторјасӧс освоитӧм боксаҗ гырыс реҗервјас емлун јылыс.

Ташӧм-жӧ тор вӧсталӧны і тракторјасӧс использујтӧм јылыс лыдпасјас. 1932-ӧд воын-кӧ ӧти комбајн вылӧ шӧркод выработкаыс вӧли воӧ 96 га совхозјасын да 45,5 га МТС-јасын, 1934-ӧд воӧ—131 га совхозјасын да 129,4 га МТС-јасын. Сӧјӧ-жӧ кадын Татарскӧй АССР-ын комбајн вылӧ выработкаыс вел уна МТС куҗа кајӧ 170—190 гаӧҗ, мӧд ног-кӧ, воӧдчӧ сӧјӧ судтаӧҗ, кодӧс

урчитома мөд пјатиметкаон став сојузлы 1937-өд во вы-
лө. Тащом-жө ырабатка сетоны Средневолжскөй кра-
йыс да некымын мукөд районјасыс воын муныс МТС-
јас.

Төдчана гырыс вермөмјас шедөдөма і агротехнической
меропријатиејасос паскыда пыртөм куҗа да агротехни-
ка освоитөм куҗа, мыј вайөдис основнөй виҗму овмөсса
ужјаслыс качествомө төдчымөнја кыпөдөмө. Медса гы-
рыс вермөмјас шедөдөма арын ізапод (җаб) гөрөмын. Мөд
пјатиметкалыс задаңјесө 1937-өд воын 50,6 млн. га арын
ізапод гөрөм куҗа, 1934-өд воын-нын лөі тыртөма 82,7
прөч. вылө. Чистөй коккөмјаслөн площадыс содис кык пөв
дорыс унжык: 12 млн. гагаң 1930-өд воын 26,3 млн. гаөҗ
1934-өд воын, та лыдын воҗ гөрөм коккөмыс (мај 15-өд
лунөҗ) 1934-өд воын вөлі 10,1 прөчент, а 1931-өд во-
вөлі сөмын 0,2 прөч. Нгаң културајаслөн сортөвөј кө-
җајасыс содисны 1930-өд вога 12,2 прөчентсаң 30 прө-
чентөҗ 1934-өд воө, шабдилөн сортөвөј көҗајас—1930-д
вога 3,5 сурс гагаң 130 сурсөҗ 1934-өд воө. Сахарнөй
свеклө көҗасө 1934-өд воө став 100 прөч. вылө нуөдө-
ма бурмөдөм сортөвөј көјдысјасөн.

Көҗа срукјас (көҗөм вылө виҗөм лун лыд) жеңдам-
мисны став културајас куҗа. Сіҗ, Московскөй область
куҗа көҗа срукјасыс, 1930-өд во сертї жеңдаммисны
пөштөі 3 пөв, Горковскөй крај куҗа—пөштөі 2 пөв, Сред-
неволжскөй крај куҗа—1 $\frac{1}{2}$ пөв дорыс унжык. Төдчы-
мөнја омөҗжык делөыс урожај ідралан срукјаскөд.
1934-өд воын урожај ідралөмыс нужаліс вел уна область-
јасын, медсасө Сојузса асыввыв районјасын. Торјөн-
нын јона нужалісны хлопок ідралан срукјас. Быдөнлы
гөгөрвоана, мыј урожај ідралөм нужалөмыд вайөдө нгаң,
хлопок, свеклө да мукөд културајас уна воштөмө, і та
вөсна тајө участок вылыс колчөмсө колө бырөдны кы-
җи-мыј пөҗө өдјөжык.

Урожайность кыпөдөмыд мөд пјатиметкаын ем зев-
ыжыд мог.

Урожайность төдмөдан Госкомиссияон сетөм лыдпас-
јас сертї 1933-өд да 1934-өд војасө чернөвөј култура-
јаслөн шөркөд урожайностьюс 15,3 прөчентөн вылынжык
шөркөд унавоса урожайностьюс—1928—32 војасын сертї.

чоһнас-жө пјавілетка ыло урожајност кыпөдөм куҗа обшцөј заданјесө урчтөма 33,3 прөцент. Воҗа кык онас таҗнад мј тыртм пјавілетка став заданјелыс 46 прөч. да сја-кө мунам мөд пјавілетка заданјелас уровень сертј. Торја җерновөј культурајас куҗа успех-јасыс нөшта-на ылынжыкөс: сја, јарөвөј шобдј куҗа урожајностыс 1934-өд воын 11,2 прөцентөн ылынжык (8 центһер пыҗды 8,9 центһер) 1937-өд во ыло урчтөм урожајност сертј.

җерновөј культурајаслы тащөм ыжыд урожајностсө шөдөдөма лој, көт ескө 1934-өд воыс метеорологическөј условијелас сертј лунвывса рајонјаслы вөлі вывтј неблагопrijатнөјөн. Лунвывса вел уна рајонјасын осадокјасыс вөліны ещажыкөс весігтө медга Һеурожајнөј 1911-өд да 1921-өд војасын дорыс. да век-на-жө 1934-өд воын став һаһсө лој чукөртөма унжык јона урожајнөј 1933-өд воын дорыс. 1934-өд во өтщөщ петкөдліс обраҗецјас, мыј агроҗекніка лучкја олөмө пөртөм да уж-лөн ылын организованност вјісіны Һеурожајыс весігтө засухаөн шымыртөм рајонјасыс тајө колхозјассө да рајонјассө.

1934-өд воын ылы урожај бостөм ыло җерт төдчис воыло шобдј вештөм, устојчівөјжык урожајјаса потребла-јушщөј полосаөс производашщөјө пөртөм. Оҗима шобдј көҗајас бөрја 4 онас потреблајушщөј полосаын содісны 166,5 сурс гасаһ 615,7 сурс гаөз, та лыдын Московскөј область куҗа 33,1 сурс гасаһ 232,7 сурс гаөз; јарөвөј шөбділөн көҗајас тајө војас чөжнас содісны 256 сурс гасаһ 910 сурс гаөз, Московскөј область куҗа— 2,7 сурс гасаһ 127,9 сурс гаөз. Шөркөҗа Сојуз пасталаын сертј јона гырысжык өдјасөн быдмө „потреблајушщөј полосалыс“ вјзму овмөссө җекнікаөн вооружитөм. Бөрја кык онас МТС лыд „потреблајушщөј полосаын“ содіс 65 прөцент ыло, сек кор Сојуз пастала обшцөј содөмыс 46 прөч. 1934-өд воын „потреблајушщөј полосаын“ став областјасас урожајностыс ылынжык сојузнөј шөр урожајностыс. Та вөсна төдчымөнја содісны һаһ ыло, картопел ыло да скөтвјзөмыс прөдуктајас ыло государственнөј заготовкјас. Сја, напrijер, Московскөј область куҗа 1929-өд восаһ 1934-өд воөз

(ноябр 1-öd лун кезлө) черновөй һаһ заговкајас со-
дисны 64,8 прөчент вылө, картофел заговкајас—85,9
прөчент вылө, јај заговкајас—42,8 прөчент вылө, мөс
выј заговкајас—236,4 прөчент вылө.

Черновөй културајас урожајност куҗа-кө ми мунам
мөд пјатиметкаса заданіејаскөд өтвестын, то техниче-
скөј културајас урожајност куҗа ми колтчам, да колт-
чам һекыччө шогмытөма. Фабричнөј сахарнөј свек-
лөлөн урожајностыс 1934-öd воө кыптис 96 центне-
рөз 1 га вылыс, 1933-öd вога 74,2 центнер серти, но
тајө јона-на улын мөд пјатиметкаса заданіе серти—
1937-öd во вылө 200 центнер. Кискалан хлопок ку-
җа урожајност кыптис 1934-öd воө 8,1 центнерөз, 1933
вога 7,8 центнер серти, но содөмлөн тајө өдјасыс се-
щөм улынөс, мыј вескыда сувтөдөны угроза улө 1937-д
вога заданіесө олөмө пөртөм—1 га вылыс бостны 12
центнер. Таҗ-жө і шабди куҗа. Шабдилөн 1934-öd воө
урожајностыс 1 гавылыс воис сөмын 2,5 центнер, амөд
пјатиметкалөн 1937-öd во вылө заданіеыс 3,7 центнер.

Технической културајаслөн ічөт урожајностыс вис-
тавсө улын агротехнікалөн да уборка нуөдигас јона гы-
рыс вошөмјасөн.

Свеклө куҗа урожајностлөн колтчөмыс помкаасө
медса војдөр пропашнөј да јог весалан улын качест-
воа уҗјасөн.

ЦУНХУ даннөјјас серти 1934-öd воын уборка дырји
свеклө куҗа вошөмјассө поҗө вөлі чинтыны 10—12
прөчент вылө. Тајө лоө, мыј омөла уҗалөм вөсна та-
во ми бостим 13 млн. центнерөн ещажык свеклө,
либө 12 млн. пуд гөгөрешажык сахар. Картофел куҗа,
—Западнөј областыс 93 колхозөс обемедујтан даннөј-
јасыс тыдовтис, мыј керигас му вылас колө кертөм
картофелыс шөркөда 9 центнер 1 га вылө.

Тајө вошөмјассө бырөдөм вермас сетны пролетар-
скөј госуларстволы јона уна содтөд сырјо массајас.

Улын урожајност да гырыс вошөмјас вөсна техни-
ческой културајас став виҗму овмөсын кутисны лоны век-
һи местајас пиҗыс өтйөн. А мөд пјатиметкалөн заданіе-
ыс—паскыда мунам төварјас вөчөмсө содтыны 2—3 пөв
да та серти паскөдны кокһи промышленностылыс от-

расмјассө—корö чорыда бырöдны вiзму овмöслыс тајö векнi местасö. Мöд пјатiлеткаса бөрја војаснас мiјанлы колö чорыда урожајност кыпöдöмөн да вошöмјассö чiнтöмөн содтыны технiческöј культурајаслыс продукцијасö. 2—2,5 пöв.

Черновöј да технiческöј культурајаслыс урожајност кыпöдöм куҗа торја гырыс могјас водöны мiјан совхозјас вылö, кодјаслы колö медса жеңыд строкјасөн ештöдны организационно-хоҗајственнöј устројствонысö да лоны збылыс воҗын муныс предпріјатіејасөн, гырыс мехаңиҗированнöј овмöс обраҗеҗјасөн. Сöмын öнöҗна вел уна показателјас куҗа совхозјас уҗалöны велiгтö шөркод колхозјасыс омöлҗыка.

Мöд пјатiлеткалөн медгырыс могјас пiыс öтiөн лöө скöтвиҗан проблема разрешiтöм. 1934-öд воö скöт јурлыд сура гырыс скöт куҗа содiс 10,6 прöцент вылö, порејас куҗа—44,6 прöч. вылö, ыжјас да кöзајас куҗа—3,4 прöч. вылö.

Јурлыд чiнöмыс лöи сöмын вöвјас куҗа, да вöв лыд чiнöмыс кутiс увлаң летчыны: колöм 4 во чöжса шөркоҗа 13—16 прöч. пыҗди 1934-öд воö чiнöмыс вöли 5,5 прöцент.

Кöт ескö 1934-öд воö лöи перелом скöтвиҗöм паскöдöмын, скöт јурлыд боксаң мi егö-на воöдчö мöд пјатiлеткаса планöвöј показателјасöз, кодјасöс вöли урчiтöма 1934-öд во вылö. 1934-öд воö вöв лыд вöли планöвöј заданіе сертi 91,8 прöч., сура гырысскöт—95,7 прöч., мөсјас—93,3 прöч., порејас—95,9 прöч., ыжјас да кöзајас—94,8 прöч.

Скöт лыд да скöтвиҗöмлыс продукцијасö возö паскöдöм да кыпöдöм куҗа тöждысöм ем медвозза мог партијнöј да сöветскöј организацијаслөн. Торја тöждысöм колö пуктыны вöв вöсна.

ВКП (б) ЦК да правiтельство öни лöсöдiсны скöтвиҗöм паскöдöм куҗа једiнöј госуларственнöј план. Стада јурлыд содтöм куҗа плансö вынсöдöма быд облаҗтын торјөн, скöтвиҗöм куҗа став особенностјассö облаҗтылыс арталöмөн.

Öнiја кадколастын основнöј, решајущöј могөн план сувтöдö мог—вiҗны (сохраңитны) да быдтыны молод-

һакӧс. Тажӧ васа приплодыс 1935-ӧд воӧ колӧ быдтыны 2.055 сурс чаӧ, 11.401 сурс кукаӧ, 14.770 сурс порспӧ да 16.634 бала. 1934-ӧд воӧ быдтӧм молодӧһак лыд сертӧ тажӧ заданӧеыс сетас быдтан молодӧһак лыд содӧмсӧ: чаӧяс куӧа 90 прӧч., кукаӧяс куӧа—33,5 прӧч., порспӧян куӧа—39 прӧч. да балаяс куӧа—21,4 прӧч.

Московскӧй областы 1935-ӧд воӧ колӧ быдтыны молодӧһаксӧ: сура гырыс скӧт куӧа—529,7 сурс јур, вӧвјас куӧа—104,1 сурс јур, порејас куӧа—802,4 сурс јур, ыжјас да кӧзајас куӧа—802,5 сурс јур.

1935-ӧд воӧ чаӧясӧс быдтӧм шцӧт вылӧ вӧв лыдлы колӧ содны (9,3 прӧч. вылӧ), ужалан вӧв лыдысколӧ важыс. Нӧнӧм ӧ сорӧитны план тажӧ јукӧнсӧ олӧмӧ пӧртны быт колӧм јылыс. Вӧв лыд содтӧм куӧа меґса гырыс ӧдјассӧ колӧ сетны Украиналы, Татарјялы, Башкӧрјялы, Средӧнеј Волгалы да Саратовскӧй крајлы. Московскӧй областын вӧв лыд содӧмыс колӧ лоны 7,6 прӧцент.

Сура гырыс скӧт лыдлы колӧ содны 18,8 прӧцент вылӧ. Московскӧй областы колӧ содтыны 18,7 прӧцент вылӧ, Белоруссјялы—25,1 прӧцент вылӧ, Средӧнеј Волгалы, Западнӧй областы, Курскӧй да Свердловскӧй областјаслы, Крымлы, Украиналы—22 прӧч. вылӧ.

Стада кыпӧдӧм-паскӧдӧмын меґса гырыс ӧдјассӧ план урчӧтӧ порејас куӧа. 1935-ӧд васа гожӧмкежӧ мијанлы колӧ поре лыдсӧ кыпӧдны 1928-ӧд васа дорыс вылӧжык-на. Сојуз пастала поре лыдлы колӧ содны 36 прӧцент вылӧ, Московскӧй областын—36,6 прӧч. вылӧ. Сојуз пастала ыж да кӧза лыдлы колӧ содны 19,8 прӧч. вылӧ, Московскӧй областын сӧз-жӧ 19,8 прӧцент вылӧ.

1935-ӧд васа план урчӧтӧ кӧрым заптӧм паскӧдӧмын гырысжык ӧдјас. Турунјас кӧзалы колӧ содны 84,6 прӧцент вылӧ, на пијыс уна васа турунјаслы 157,5 прӧцент вылӧ. Сӧлоснӧй културајас кӧзалы колӧ содны 1,5 мында. Паскыда ковмас нуӧдны вијјас да пӧскӧтӧнајас вужсаӧныс бурмӧдан ужјас.

Скӧтвиӧм кыпӧдӧмын основнӧй решајушщӧй могыс водӧ колхозно-товарнӧй фермајас вылӧ, кодјас содтӧны ассыныс скӧт лыднысӧ кыӧи расшӧреннӧй воспроизвод-

ство нуөдөмөн да молодһакөс быдтөмөн, сиз-жө і совхозјаслыг мыјдакө скөтсө һөбөмөн да колхозјаслыг өтүвтөм став стадаcө ферма положеніе вылө вужөдөмөн. Фермајаслөн стадаыcлы колө содны 1935-өд вочө-жөн сура гырыс скөт куҗа 29,9 прөчент вылө, порејас куҗа 43,1 прөч. вылө да ыжјас куҗа 18,6 прөчент вылө.

Колхознөј фермајаслөн өтi ыжыд заслуга сыын, мыј колхознөј фермајас нөшта реорганізаціоннөј кадколаcтын-на кујисны сувтөдны скөт лыд чинөмсө. Јона раҗвитөј төварнөј овмөса колхозно төварнөј фермајас скөтви-қөмсө пөртисны гырыс производcтвоө — важја жынывыјөн гортса, еша продуктивноста да еша товарноста крестанскөј скөтвиқөм пыдди. Фермајас лөгөдисны организованнөј ужлыс бөме выліжык форма. Та вөсна правительcтво сетө колхознөј төварнөј фермајаслы скөтвиқөм кыпөдөм куҗа медса напрјажоннөј задаһејас, да налы колө чегтөн пөртны олөмө тајө задаһејасcө.

Тащөмөс, јортјас, отчетнөј кадколаcтын виқму овмөс кыпалөм-паскалөмлөн ітөгјасыс да мијан медматыса могјасыс та куҗа. Докладлыс тајө јукөнсө медым помавны, ме көсјі ескө сувтлыны нөшта кык вопрос вылө.

Колхознөј строительcтволөн медса ыжыд могыс — коллективизаціја помөз ештөдөм, колөм өтка овмөсјасөс колхозјасө кыскөм. Став крестана овмөсјас лыдыс $\frac{3}{4}$ пайсө кыскөма-һин колхозјасө. Крестана став овмөс лыдыс $\frac{1}{4}$ јукөныс гөгөр колөмаөс колхозјасыс ортсын-на, а тајө лөө, мыј ужавны вермыс 13 млн. дорыс унжык морт вөчөны медса бөрөколөм, медса ічөт производительноста уж ас посһи да посһиыс посһидик өтка овмөсјасаныс.

Быдсама пөлөс адмиһиcтративнөј перегибјаскөд да тајө вопросыcлыс төдчанлаунсө донјавтөмкөд зев чорыд тыш нуөдөмөн, мијанлы колө быднөгөн чорқөдны өтка-олысјас пөвсын политико-воспитательнөј уж.

Мөд вопросыс, код вылө ме көсјі сувтлыны, — сiјө совхозјаслыс да колхозјаслыс финансовөј положеніјенысө јонмөдан вопрос. Тајө вопросјас јылыс төждысөмыс қик-на тырмытөм. Сиктса овмөс продуктјас асдон јылыс вопросјасөн, напрімер, сиктса овмөсын ужалысјас зев омөла

інтэресуйтчыны. А воіс-өд-нын кад, кор тајо вопрос-
јассо мјанлы колө пуктыны шөр мөгөн.

ВКП(б) ЦК Пленум шуом сертї өні политотделјасос
преобразуйтөм да меставывса организаціјасос јонмө-
дөм нуөдөмыс кутас отсавны воэөвылө јонмөдны візму
овмөсөн вескөдлөмсө да кыпөдны візму овмөссө сїјө гы-
рыс мөгјас вестөз, кодјас сулалөны мөд пјатїлеткаын
сіктса овмөс воэын.

4. ТРАНСПОРТ

Сојузса Сөветјаслөн VI сјезд-на нөшта індыліс на-
роднөј овмөс потребностјасыс көрттуј транспорт колт-
чөм вылө. Сы сертї партија да правітелство көрттуј
транспортлы тајо кадколастас сетісны ыжыд отсөг ма-
теріалнөј средствојасөн да јөзөн, торја-нын төдчанаөс
мөд пјатїлетка первојја војасө.

Первојја пјатїлеткаын көрттуј транспорт бөстїс ка-
піталнөј вложөңїө вылө 7,4 мїлліард шайт да мөд пјат-
їлетка первојја кык воө нөшта 5,4 мїлліард шайт.
НКПС нужда вылө прөкат сетөм 1934-өд воын содіс
877 сурс тоннаөз 1930-өд воө бөстлөм 506 сурс тонна
пыдді. Паровозјас вөчөм (условнөј „Э“ да „СУ“) 1934-өд
воө содіс 1.327-өз 625 пыдді; вагонјас вөчөм—
29,6 сурсөз (2—чөрсө вылө арталөмөн) 15 сурс пыдді.
Гырыс материалнөј средствојас вөлі лөзөма ремонтнөј
базајас да запаснөј частјас вөчөм јонмөдөм вылө.

Көрттуј транспортлы отсөг вылө вөлі организујта-
лөма политотделјас, кытчөјасө вөлі мөдөдөма уна сурс
прөверитөм јөзөс. Выпөв вїдлалөма транспортөн вес-
көдлөмлыс сістемасө, вежөма көрттујөн новлөдлөм пла-
нїрујтан пөрадөксө, вылыс вїдлалөма (пересмотрїтөма)
уждонлыс сістемасө. Совнарком бердын Наркомводыс
өпрїч вөлі торјөдөма самостөјателнөј управлөңїе улө
автодорожнөј транспорт. Тащөм нөгөн НКПС-лыс став
вынсө да внїманїјесө вөлі вескөдөма сөмын көрттуј ов-
мөс вылө.

Но сы вылө вічөдтөг, көрттуј транспортлөн ужыс
1930-өд вөса сертї кыптїс сөмын неуна да көрттуј тран-
спорт 1933-өд да 1934-өд војасө мөд пјатїлеткалыс

плансö ез тырт. Бурлаңö һеуна вöрәөм лөштис сөмын 1934-öd воын, кодi тыдалö со кушöм петкөдласјасыс:

	1930 во	1931 во	1932 во	1933 во	1934 во
Грузбергөдчөм млн. тоннаби	238,7	258,2	267,9	268,1	316,0
Колөм во сертi сөдөмлөн %	—	8	3	0	17,8
Суткiја грузитөмлөн шөр лыд сурс вагонөн	46,3	49,4	51,4	51,2	55,8
Колөм во сертi сөдөмлөн %	—	6,7	4,5	0	9,8

1930-öd воһаң 1934-öd воөз транспортлөн груз бергөдчөм сөдiс сөмын 32,4 прөч. былө, сы пiыс пјатiлетка кык воөн грузбергөдчөм кыптiс 17,9 прөч. былө мөд пјатiлетка кык во былө 31,3 прөч. заһаңiе сертi.

Транспортлөн ужыс вагонјас грузитөмын суткiса шөр лыд сертiыс әк һеудовлетворителнөј. Грузитчөмас суткiса шөр лыдыс 51,4 сурс вагонһаң 1932-öd воын, 1934-öd воын сөдiс сөмын 55,8 сурс вагонөз.

Көнi помкајасыс транспорт колтчөм воөз мунөмлөн? Тајө јуалөм былө воча кыв пыфди вiзөдлам көрттуј транспортлыг ужсө торја элементјас куҗа.

Заводiтчам подвижнөј составһаң. Транспортныкјас радејтөны ыстыгыны подвижнөј состав тырмытөм былө. Но кыз һајө сiјөс iспользујтөны? 1934-öd воын паровозлөн шөркөдә суткiса мунөмыс сөдiс сөмын 171 км-өз 1932-öd воын 163,5 км. пыфди, секи кор планөн 1934-öd во былө паровозлы шөркөдә суткiса мунөмсө вөли урчитөма 182 км. Зев ыжыд прөчентыс паровозјас вспомогательнөј ветлөмлөн—32. Вiсыс паровозјаслөн лыдыс планөвөј заһаңiе сертiыс ыжыджык, да 1934-öd воын вiсыс паровозјаслөн прөчентыс колi матын 1933-öd воһа вестө—20,7. Тајө лө, мыј паровознөј парклөн өтi вiтөдјукөныс во чөж оз уҗав. Век-һа абу бырөдөма спареннөј ветлөмлыс өрөдөмјассө.

Төдчымөн омөла iспользујтсө вагоннөј парк. Тујјас былө көт i воiс 27 сурс выл вагон, уҗалан вагоннөј

парк колі важыжтаыс (стабільнөјөн). Кытчө-нө лоіны сіјө вагонјасыс? На пыыс ыжыд јукөн вөлі іспөлујтөма хоҗајственнөј перевозкајас да транспортлы мукөд нуж-дајас былө. Вісыс вагонјаслөн лыдыс содіс 5,1 прөчент-саң 5,4 прөчентөз. Сіз-кө транспортлөн аслас тујтөма ужалөмыс вайөдіс ңинөмө став эффеќтсө, коді верміс ескө лоны тајө воын транспортлы јона унжык вагон сетөм помыс. Вагонјас тујтөма іспөлујтөм јылыс сіз-жө вісталө воыс воө вагонјас тыртөг ветлөмлөн прөчент кыпалөмыс. 1931-өд воын вагонјаслөн тыртөг ветлөмыс вөлі 26,9 прөч., а 1934-өд воын сіјө кыптис 29 прөчентөз. Вагонјаслөн могыс, кажичіс ескө, груз кыскав-ны, а фелө вылас өдва-кө оз којмөдјукөн вагоныс вет-лы тыртөг. Еща-на сіјө, транспорт вылын вагоннөј парк іспөлујтөм пунктөма сещөм тујтөма (ңеудовлетворітел-нөја). мыј експлоатірујтан вагонјас оборотыслыс $\frac{2}{3}$ кад-сө сулалөны паровозјас відчысігөн, формірујтөм від-чысігөн, сөвтчөм да ректысөм улын да сөмын којмөдју-көн кадсө ветлөдлөны.

Торја лезны поэтөм положеніеыс ремонт нуөдөмын. Көрттуј транспорт, подвижнөј составсө аслас предпри-јавіејас вылын—заводјасын, мастерскөјјасын, фепоја-сын—ремонтирујтігөн, ремонт нуөдан плансө тырвыјө фөрвыс оз выполњајт. 1934-өд воын ремонт нуөдан план-сө тырвыјө бара ез тырт кызі паровозјас ремонтирујтөм куҗа, сізі-жө і вагонјас ремонтирујтөм куҗа. Ңеудовле-творітелнөја ужалөны і тујјаслөн вежласан пунктјасыс. Талуңја лун кежлө најө јонжыкасө лооны сутажычајтан пунктјасөн, феефектјас гіжалан пунктјасөн, вагонјас ре-монтирујтан пунктјас пыды, кодјаслы колө оздорөвіт-ны вагоннөј парк. Сіз-жө ңіөті оз нуөдөы кодеурө туј-јаслөн опытыс туј вылын муңігөн, а сіз-жө сөвтчан да ректысан местајасын вагонјаслы текушщөј ремонт ну-өдөм котыртөм куҗа. А тајө-өд верміс ескө јона бур-мөдны вагоннөј парклыс состојаңіјесө.

Көрттуј транспортлөн бичөн ем сіз-жө вагоннөј парк јуклөмын тујјасөн дісціпына нуөдтөм. Сы пыды, медым сдәјтны тыртөмјассө да ужавны сіјө лыда вагонјасөн, кодөс налы індөма планөн, тујјас фөрвыс кутөны тыр-төм вагонјассө да сіјөн ороөдөны кыскасан общегөсу-

дарственнөй плансө. Тащөм местнїческой настроєнїе-
жассө колө зїкөз бырөдны, транспорт вылын колө лө-
сөдны көрт дїсциплїна мыжажассө чорыда мыждөмөн.

Нөшта-на чорыджык мерајас колө примїтны сы мо-
гыс, медым помавны транспортлы тащөм позорнөй јав-
леңїесө, кычї аварїјаяс. Тајө—общөй расхлѣбанностлөн,
кодї ыжыдалө транспорт вылын, да сугелун тырмытөм-
лөн петкөдчөмјас.

Вывтї тырмытөма ісползујтчө појездјаслы лөсөдөм
маршрутыс. Овлөны сїјө-жө өви маршрутсө мунан туј
вылас щөкыда вежлалөмјас, кодї јона чїнтө подвижнөй
состав оборотлыс өдјассө, вөчө мїшнөй да ковтөм уж.

Туј куҕа капїтальнөй ремонт нуөдан план НКПС-өн
оз выполняјтчы. Выл релсјас волсалөм план серви јо-
на колччө, ез выполняјтчы планыс шпалјас вежлалөм
куҕа да протївоугонјас сувтөдлөм куҕа.

Шшебеночнөй балласт волсалан план тыртөма сөмын
60 прөч. вылө. Ремонтлөн качествомс сещөм улын, мыј
уна случајјас дырјї ковмывлө ремонтсө нуөдны мөдпөв.

Станціоннөй тујјас стрөїтан да профїль нывкмөдан
план тыртөма 75 прөч. вылө. Мөд тујјас (вторых путей)
волсалан план вөлі урчїтөма 560 млн. шайт дон, выпол-
нїтөма-жө сїјө 458 млн. шайт дон, мїбө 82 прөч. вылө.

Выл көрттујјас стрөїтөм куҕа план сїз-жө тыртсө
82 прөч. вылө. Көрттуј транспорт вылын стрөїтельство
котыртөма сещөм лока, мыј народнөй овмөслы јона ко-
лана магїстралјас експлоатацїјаө пыртан срокјассө пра-
вїтельстволы пыр лөб вештыны воғө. Сїз напрїмер су-
лалө фелбьис Москва—донбасс вїзкөд.

Сїз-жө оз выполняјтчыны правїтельстволөн шуөмја-
сыс көрттуј транспорт електрїфіцїрујтөм куҕа. 1934-өд
вөса планөн мїңїјасө електрїфіцїрујтны урчїтөм 340 км.
пырди експлоатацїјаө сдайтөм вылө лөсөдөма 245 км.,
а експлоатацїјаө пыртөма 31 км.

Сїз-кө, јортјас, көрттуј транспорт торја участокјас
куҕа тајө жеңьдїк вїдлалөмьыс (обзорыс) став төд-
чанлуннас петө, мыј көрттуј транспортлөн колччан пом-
каыс СССР-са СНК-лыс да ВКП(б) ЦК-лыс решеңїе-
жассө уж перестроїтөм јылыс вывтї нағөн выполняјтө-
мын да транспорт вылын уж дїсциплїна слабунын.

Правітєлство да партія, транспортлы ыжыд отсөг сетөм бөрын, оз вермыны мiрiтчыны народнөй овмөс медса важнөй учасокын тащөм состојан-јекөд. Мiјанлы чорыда колө требуйтны көрттуј транспортыввса став работнiкјасан ассыныс ужсө перестроитөмлыс збыл болшевиетскөй методјас.

1935-өд воын көрттуј транспорт реконструктирујтөм вылө правітєлство торјөдө нөшта гырыс средствојас, кодјас транспортлы сетөны почанлун мунны ые сөмын мөд пјатиметка планкөд өтвестын, но i содтөдөн тыртны сiјөс. Транспортөн 1934 воын бөстөм 3,2 млрд. шайт пыдди, 1935 воын транспортлы сетсө 4 миллиард шайт гөгөр, мөд пјатиметка план серти унжык. Көрттуј транспорт 1935 воын пөлучитас 1.200 сурс тонна прокат, мiбө 333 сурс тоннаөн унжык, колан вога дорыс. Паровозјас вөчөм стөч мөд пјатиметка заданіејас серти содө 1.723-өз (сы пыщкын 470 паровоз „Фд“) колан вога 1.327 пыдди. Вагонјас вөчөм содас 2,8 пөв да унжык мөд пјатиметка планөн 1935-өд во вылө да весiг 1936-өд во вылө урчiгөм дорыс.

1935-өд воын транспортлыс материалнөй почанлун-јассө (возможностјассө) весiг мөд пјатиметка заданіејасыс вылө кыпөдөмөн, страна корө көрттуј транспорт вылын ужалысјасыс өдјөжыка бырөдны сылыс (транспортлыс) колччөмсө. 1935-өд во вылө грузбергөдчөм куза заданіе правітєлствоөн лөсөдсө 358 млн. тонна шөркода суткiөн 63 сурс вагон сөвтөмөн. Тажө заданіеыс народнөй овмөс корөмјас боксан вiзөдөмөн медса iчөт, да сiјөс колө выполнитны.

Вужа вавывса транспортө. Отчотнөй кадколастын груз новлөдлан план Наркомводөн тыртөма тащөм ногөн:

	1930 во	1931 во	1932 во	1933 во	1934 во
Лувывса транспортлөн грузбергөдчөм (тага ббраса кыскаабм, миллион тоннајасөн)	36,5	44,7	46,9	44,7	52,0
Вога во серти содөмыслөн прөцент	—	22	5	—5	16,3
Море вывса транспортлөн грузбергөдчөм (советскөй суднојас вылын, млн. тоннајасөн)	12,3	14,6	14,8	15,9	22,1
Вога во серти содөмыслөн прөцент	—	18	1	8	39,0

1930-öd восань 1934-öd вооэ јувывса транспортлөн грузбергөдчөмыс содіс 38,6 прөч. вылө, морскөјлөн—74 прөч. вылө. Мөд пјавілетка первојја кык вонас јувывса транспортөн груз новлөдлөм содіс 8,1 прөч. вылө, морскөј куэа—44 прөч. вылө. Сіјө-жө кадын мөд пјавілетка план серті ју куэа грузбергөдчөмлы колө вөлі содны 25,5 прөч. вылө, морскөј транспорт куэа—65 прөч. вылө. 1934 воын вавывса транспорт зоһнас ужаліс неуна буржыка, 1933 воын дорыс, но пјавілетка задаңіеыс колччөмыс век на јешцө ыжыд.

Век на јешцө тырмытөм өдјасөн мунө көрттујөн да ватујөн смешанноја груз новлөдлөмјас.

Јувывса транспорт паро-тепловөј флотлөн выныс 1930-öd восань 1934-öd вооэ содіс 429,5 сурс інд. вынсаң 573,6 сурсөэ, лібө 33 прөч. вылө; асветлытөм флотлөн выныс груз лептөм серті содіс 4.297 сурс тоннасаң 5.663 сурс тоннаөэ, лібө 32 прөч. вылө; морскөј транспортлөн выныс чістөј грузлептөм серті асветлан флотлөн содіс 529,5 сурс тоннасаң 1.022 сурс тоннаөэ, лібө 93 прөч. вылө.

Флотөс іспользујтөм пуктөма вывті тујтөма. Отчотнөј лыдпасјас петкөдлөны, мыј ветлан кадыс прімер вылө волжскөј нефтеналівнөј асветлантөм (һесамоходнөј) флотлөн вөлі сөмын 54 прөч., кос груз кыскалыглөн—22 прөч., а северозападној асветлантөмлөн (һесамоходнөјлөн)—19 прөч.

НКВодлы ыжыдзык вһымаңіе колө пуктыны аслас судостроітельнөј верфјас, ремонтнөј заводјас да мастерскөјјас уж вылө. Тајө чінтас простөјјас ремонт нуөдөмын да јона кыпөдас флотлыс рабочөј вынсө.

Качественнөј ізмерітельјас тырмытөма выполңітөм, суднојаслөн гырыс простөјјас, кодјас лөһны СССР-са СНК-лыс да ЦК-лыс решеніејассө вавыв транспорт јылыс тырмытөма олөмө пөртөм вөсна,—со помкаыс вавыв транспортөн планјас тырттөмлөн.

Ыжыд уж тајө војасө вөчөма іскусственнөј ватујјас стрөітөм куэа. Стрөітөма Беломорско-Балвіјскөј канал. Дһепр пөртөма судно ветлан јуө, гырыс өдјасөн мунө мірын јона ыжыд канал стрөітөм—Москва—Волга канал. Заводітөма Маріінскөј сістема реконструктірујт-

ны. Гырыс ужјас нуөдөма өнја тужјасөс бурмөдөм куҗа (ју пыдөсјас жуждөдан, домасанијас лөсөдалөм, војнас жүгдөдөм да с. в.).

1935-өд воын правітелство лөсөдө груз бергөдчан план ју куҗа 59 млн. тонна, содөмыс 14,3 пр.; морскөј транспорт куҗа (сөветскөј суднојас вылын) — 26,8 млн. тонна, лібө содөмыс 25,2 прөч. вылө.

1935-өд воын вавывса транспорт уҗын основнөј моҗасөн лооны: содтыны флотлыс ветлан кадсө, содтыны нагрукасө вын једнїца вылө, бурмөдны ремонт да өзгөдны сезоннөј кадрјасөс вөгөгөрсөө вуҗөдөмлыс өдсө.

Тажө војасө грузовөј да легковөј автомобилјаслөн лыдыс јона содіс. Машиналөн лыдыс 1930-өд воын 35,144-саң содіс 179,500-өң 1934-өд воын. 1935-өд воын автомашиналөн парк долҗен воны 257,5 сурс. Мїјан мөгөн лоө быднөгөн бурмөдны паркөс експлоатїрујтөмлыс условїесө, а сїз-жө нөшта ыҗыдҗык өдјасөн тужјас стрөйтөм.

Вывті јона быдміс сынөдті ветлан транспорт. Сынөдті ветлан сојузнөј төдчанлуна вїзлөн куҗтаыс содіс 26,3 сурс кілометрсаң 42,7 сурс кілометрөң. Став пөлөс новлөдлөмјасыс (перевозкајасыс) 729 сурс тонно-кілометрсаң содісны 6 млн. тонно-кілометрөң.

Мїјан странаын сївоғаным-нын вына көрттуј, ватуј, автомобилнөј да сынөдті ветлан транспортјас. Тајө став сїкас транспортјаслыс уҗсө мучкі јтөм сетас содтөд почанлуңјас кыскалан уҗјаслыс планјассө тыртөм вылө. Ташөмөс ітоҗјасыс да моҗјасыс транспорт куҗа мїјан уҗлөн.

5. ТОВАРБЕРГӨДЧӨМ

Странаса народнөј өвмөслөн зев важнөј моҗјас пысө өтї моҗ өнја кадын ем төварбергөдчөм паскөдөм.

Төварбергөдчөм паскөдан вопрөсјас колан нөмво-чөжөн вөліны правітелстволөн шөр внїманїе улын. Бөрја нөм воон рознїчнөј төвар бергөдчөм 27,4 мїлліард шайтсаң содіс 60,1 мїлліард шайтөң, лібө 2,2 пөв.

1934-өд воө төварбергөдчан план выполнїтөма тырвыјө.

1935-öd воын роһһичнөй төвар бергөдчөм странаын мијанлы колө содтыны 80 миллиард шайтөз, коді лоас 133,1 прөч. 1934-öd вога дінө.

Торјөн колө пасјыны, мыј отчотнөй кадын мијанлы удайтчис өдјө паскөдны ужсө һе сөмын госуларственнөй вузасыс оргаһизацијаслыс да потребителскөй кооперацјялыс, но і колхозјаслыс вузасөм. Чаһһыкөс төварбергөдчан сфераыс вештөма помөз.

Бөрја кадса зев важнөй решеһијеөн, кодлөн төварбергөдчөм кыпөдөмын да ужалысјаслыс материалнөй положениејсө кыпөдөмын төдчанлуныс торја ыжыд, лоөны ВКП(б) ЦК пленумлөн да СССР-са СНК-лөн шуөмјасыс важһејшөй продовольственнөй продуктјас ылаө 1935-öd восаһ-һын карточнөй сөстема бырөдөм јылыс да визмуовмөсса сырјо һаһөн отоваривајтөм бырөдөм јылыс.

Карточнөй сөстема бырөдөм да визму овмөс сырјо отоваривајтөм лоис поһанаөн сөмын сы вөсна, мыј ми імеітам госуларственнөй һаһ ресурсјаслыс содөм, паскыда колан төвар фондјаслыс содөм, роһһичнөй вузасан сетлыс содөм.

ЦК-өн да СНК-өн тајө решеһијејассө примітөмыс вузасыс оргаһизацијас воҙө сувтөдө уна сложнөй да колана мојјас төварбергөдчөмлыс быдман өдјассө өдәдөм куһа, регыдја кадын советскөй културнөй вузасөм методјасөн овладејтөм куһа.

Ужалысјаслөн материалнөй да културнөй запросјасыс мијан странаын быдмисны мерајтны поһтөма, да вузасан оргаһизацијас дорө требоваһијејас кутасны лоны пыр гырысжыкөс да гырысжыкөс.

Вузасыс оргаһизацијаслөн ЦК пленумлыс шуөмјассө олөмө пөртөмын медматыса боевөй могөн лоө һаһөн вөһнөја паскыда вузасөм паскөдөм да сыкөд өтщөщ һаһ пөжалан производственнөй базајас паскөдөм.

СССР-ын лөсөдөмаһын мехаһиһирујтөмөн һаһ пөжалан јон база. Һаһ пөжалөмлөн ыныс 1931-öd во серті кыптис пөшти кык пөв, но тајө содөмсө медеасө вөлі шедөдөма ыла һаһзаводјас стрөйтөм шщөт ылаө. Һаһ пөжалөмлөн суткөса ыныс 35 сурс тонна кымын. Сөмын тајө вывті-на тырмытөм, колө нөшта-на паскөдны

һаһзаводјас стрөйтөм. Сојузса уна областьасын промыш-
ленностьын ғырыг гйгантјас стрөйтөмын мй ймеітам зев
бур обраецјас да сйјө-жө кадө лезны поэтөм колтчөм
һаһзаводјас стрөйтөмын, кодй кужөмлунсө да средство-
јас корө јона ещажык.

Һаһ пөжалөмын могјасыс абу сөмын пөжалөм һаһ
лезөмсө содтөмын, но й сылыс качествосө бурмөдөмын
да һаһ сортјаслыс лыдсө паскөдөмын.

Карточкајас бырөдөм да отовариваһје јылыс прави-
тельстволыс шуөмјассө олөмө пөртөм корө роһничнөј сет
јонжыка паскөдөм да сйјөс јуклөмсө (дислокацјасө)
лучкй нуөдөм.

Та могыс вөчөм ужыс век-на јешщө тырмытөм, да
вузасыс организацјајаслы татөні колө петкөдлыны ыжыд-
жык еһергја, воҙмөстчөм да гйбкость сы дорыс, мыјтөм
һајө петкөдлысны өһөз.

Вузасыс организацјајас вермасны дај долженөс
ворсны ыжыд рол странаса вузасан төварбергөдчөмө
содтөд выл төварнөј масса кыскөмын, медрвоз места-
вывса промышленностькөд топыда јйтчөмөн да вјау
овмөс прөдуктајаслыс төварнөј йзмшккасө мобйлизујтөмөн.

Отовариваһје бырөдөм да сыкөд щөщ колхознык-
јаслөн сөма доходјас содөмыс корөны сйктса вузасөм-
лыс јона ғырысжык өдјасөн кыптөм.

Тајө ставыс корө вузасыс организацјајассаһ төвар-
нөј фондјасөн маһеврйрујтөмын јона ыжыджык гйбкость.
Төргөвөј сетлы аслас практикаыс әикөз колө бырөдны
төварјас механическөја јуклөм, быд пөлөс „шөр“ пока-
зателјас сертй јуклөм, мыј понда оз ещасыс төварыс
вескав төварновлөдлан сетјас щелө.

Медса серјознөј вһимаһје колө пуктыны төва-
рјаслыс ассортйментсө паскөдөм вылө. Нормйрујтан
војасө ез сөмын продоволственнөј, но й промышленнөј
йәдемйејаслөн уна пөлөс төварјас куәа ассортйментыс
чйнлыс. Промышленность век-на јешщө зев һаҙөн пере-
страйвайтчө потребйтель корөмјас сертй да оз төд насе-
ленйејелыс запросјассө. Төргујтыс организацјајас сйә-жө
оз төдмавын потребйтельмыс спроссө, көт партйја да
правйтельство чорыда йндылысны, да сы вөсна промыш-
ленностьаы оз сетны колана требоваһјејас.

Өкi положенiеыс вежсö. Потребител преджавлајтö гырысжык требованиејас асорымент да төвар качество былö да лок ужыс кутас нöйтны шайтөн.

Сыкöд щöщ сöветскöј вузасöмын ыжыд мог—тöвар донјас чинтöм вöсна тышкасöм.

Тöргүјтöм бурмөдöмын да паскөдöмын зев колана эвено—вузасан кадрлыс квалификацијасö кыпöдöм да јонмөдöм. Тани сиз-жö, кыз i мукöд јукөнјасын, делöбыслыс успехсö решайтöны јöз.

I, медбöрын, некымын кыв общественнöј сојöм-јуөм јылыс, кодi ворсö ыжыд роль ужалыс јöзлыс материалнöј положенiеясö воэö кыпöдöмын.

1934-öд вога јанвар 1 лун кезлö общественнöј сојöм-јуөмлөн став сетыс вöли 55.074 јединица, сы лыдын 150 фабрика-кухња. 1931-öд вога јанвар 1 лунгаң 1934-öд во јанвар 1 лунöз фабрика-кухњајаслөн сетыс содiс кык пöв. Общественнöј сојöм-јуөм сетлөн став продукцияыс содiс 1930-öд вога 1.290 млн. шайтгаң 6.670 млн. шайтöз 1934-öд воын, либö 5,2 пöв. Общественнöј сојöм-јуөмөн обслуживајтан јöзлөн лыдыс карын содiс 15,7 миллион мортöз, а сиктын = 2,050 сурс мортöз (колхоз-јаслыс ассыныс столөвöјјассö лыддытöг). Та былö вiзöдтöг, общественнöј сојöм-јуөм нуöдан ужын век-на јешщö емöс уна гырыс тырмытöмторјас, кодјаскөд тышкасöмыс да најöс öдјöжык бурмөдöмыс ем общественнöј сојöм-јуөмын ужалысјаслөн честь делö. Прöдукта-аслөн унаыс омöл качество да тырмытöм сикаслуныс, прöдуктајас щыкөдлөм, öбедјаслыс качествосö бурмөдöмын воэмөстчöмаөн абутöмлун да с. в. корöны медеа активнöј тыш тајö тырмытöмторјассö öдјöжык бырöдöм былö.

Кыз азданныд, јортјас, сöветскöј вузасöм воын сулалöны јона гырыс да сложнöј могјас. Сöветскöј вузасöм паскөдöмлы колö кыпöдны ужалыс массалыс материалнöј благосостоянијесö.

ЦК бөрја пленумлөн да правителстволөн шуөмјасыс имеитöны торја ыжыд тöдчанлун ужалыс јöзлыс материалнöј состоянијесö кыпöдöм былö, уравнiловка бырöдöм былö, ужлыс производительностсö кыпöдöм былö, шайт јонмөдöм былö.

Візму овмөс сырjö сдартысјасөс һаһөн отоваривајтөм бырөдөм ворсө зев ыжыд рол кар да сикт костын економическөј јитөд јонмөдөмын, техническөј культурајас паскөдөм вылө ышөданторјас сззөдөмын, сиктын сырjö колөмсө чинтөмын.

Товарбергөдчөм содтөм вылө позанлујасыс да перспективајасыс мијан өнi зев гырысөс, да најөс позө успешнөја пөртны олөмө лоас-кө төварбергөдчөм паскөдан вопрос дорө мчөдлытөм вһиманһе советскөј, партијнөј да профессиональнөј организацијајассаһ. Партијалыс да правительстволыс шуөмјассө төргүјтөм јылыс олөмө пөртөм вөсна кывкутөм колө нуөдны мијан став организацијајаслы, өд „советскөј торговла ем мијан роднөј, большевистскөј делө“ (Сталин).

6. УЖАЛЫГ ЈӨЗЛЫГ МАТЕРИАЛЬНӨЈ ПОЛОЖЕ- НЫЈЕСӨ ДА КУЛЬТУРАСӨ КЫПӨДӨМ

Став отчотнөј кадколастын промышленностлөн да візму овмөслөн кыптөм орјавлытөма вөлі јитчөма ужалыс-јөз паскыд массајаслыс материалнөј благосостојанһе да култура вывти јона кыптөмкөд.

Советјас VI сјезд кежлө-һин Советскөј сојузын ставнас да век кежө вөлі бырөдөма ужтөмалөм да ужалап лунсө чинтөма 7 часөз, а јонжыка вреднөј ужјас вылын — 6 часөз. Производство уна мiллон выл ужалысјасөс кыскөм, уж производительност кыптөм сетисны позанлуи воэө бурмөдны рабочөјјаслыс положенһесө. Колхознөј стројөн вермөм под вылын да візму овмөсын производительнөј вынјас содөм под вылын вужсаһыс бурмис положенһеыс i крестаналөн — крестана пөвстын дүгдiс мунны гөмјас да озырјас вылө торјалөм (расслоенһе), бырөдөма лоi пауперизм да корыслун, крестаналөн кызвын массаыс, кодјасөс кыскөма колхозјасө, шедөдiсны-һин вел төдчана вермөмјас Сталин јорталыс лозунгсө став колхозчыкјасөс зајиточнөјјасө пөртөм јылыс олөмө пөртөмын. Рабочөјјаслөн да колхозчыкјаслөн материалнөј благосостојанһе общцөја быдмөмыс тыдалө страна-са народнөј доход быдмөмыс 1930 воын 35 млрд шайтсаһ 55,6 млрд шайтөз, 1934-өд воө, капиталистическөј элементјаслыс пайсө һинөмыждаөз вайөдөмөн.

Рабочөй класслөн материалнөй благосостојанїе бур-
мөмыс тыдалө тащом основнөй лыдпасјасыс. Рабочөјјас-
лөн да служашщөјјаслөн лыдыс 1930 воын 14.531 сурс
мортсаң содіс 23.226 сурс мортөз, лібө 59,8 прөч. вылө.

Став народнөй овмөс куза уждон фондјас тајө војас
чөжнас содісны 13,6 млрд шайтсаң 41,6 млрд шайтөз,
лібө 3 пөв. Вогөгөрса шөр уждоныс рабочөјјаслөн да
служашщөјјаслөн 1934 воын лоі 1.791 шайт 1930 воын
936 шайт серті, лібө содіс 91,3 прөч. вылө. Рабочөјјас-
лөн культурно-бытөвөй обслуживаңїе куза фондјасыс
содісны 3,7 пөв — 1930 воын 1,6 млрд шайтсаң 6 млрд
шайтөз 1934 воын.

Мөд пјатїметкаса первојја кык во чөжнас дорвыв
сіктын вылі урожајјас, колхознїкјаслы мөстөмалөм бырө-
дөм вылө государстволөн отсөг, гөма отсөг да с. в.
вывтї јона кыпөдісны колхознїкјаслыс доходјассө. Со
некымын лыдпасјас, кодјас вїсталөны та јылыс:

Колхозјасын да крестана овмөсјасын быд
морт вылө валовөй доход (центнерјасөн):

1929 воын бедњацко-середњацкөј овмөсјасын	6,1
1929 воын кулацкөј овмөсјасын	9,2
1933 воын колхозјасын	10,2
Бедњацко-середњацкөј овмөсјас дінө % % -јасөн .	167,2
Кулацкөј овмөсјас дінө % % -јасөн	110,9

Пролетарскөј государстволөн быдман мощныс сетїс
правїтельствоы почанлун 1934-өд воө снїмїтны кол-
хозјаслыс ужјөзнысө 435 млн. шайт, кодї лоі налөн
1933-өд вөса јанвар 1-ја лун кежө.

Бөрја кык волөн итојјасыс тырвыјө вїсталөны, мыј
колхознөј стрөј вермөмөн лөсөдөма помтөм уна
перспективаяс колхознїкјаслыс зајїточнөј
олөмсө кыпөдөм куза, да делөыс сөмын сы-
ын, медем буржыка ужавны, честнөја, соціалї-
стїческөја относітчыны сетөм уж бердө.

Рабочөјјаслөн да колхознїкјаслөн зајїточнөја олөм
кыптан под вылын вывтї јона быдміс карса да сіктса ужа-
лыс јөзлөн культурнөј раэвїтїјеыс. Төдөмлун дорө
кутчысөны народнөј массајаслөн медеа пыдіса слојјасыс.

Кызвыннас ми пöртим-нын олөмө неграмотность бырöдөм да матысса кык вонас мијанлы колö помöз сiјöс бырöдны. Ми пыртим-нын всеобуч, карын семiлетка објомөн објазательнöј политехническöј обученије да нуöдам сiјöс сiктын. Начальнöј да шöр школајасын став велöдчыс лыдыс 1929-30 вога 13,5 млн. мортсаң содиc 22 млн. мортöз 1933-34-öд воö, мiбö 62 прöч. былö. Техникумјасын велöдчыс лыдыс содиc 1931-öд воын 593,7 сурс мортсаң 683,4 сурс мортöз 1934-öд воын; вузјасын да втузјасын — 272 сурс мортсаң 472,8 сурс мортöз. Лунја да рытја вузјасылыс, втузјасылыс, техникумјасылыс, быдсама техническöј курсјасылыс лöсöдөм паскыд сев пыр вöли велöдöма уна со сурс лыдөн инженерно-техническöј работникјасöс, кодјас составлајтöны пролетарскöј производственнo-техническöј интеллигенцијалыс основнöј коcтаскö. Југдöдчан став ужалөн быдмиc материально-техническöј базаыс. Сöмын школнöј помещенијејасөн обеспечитöм боксаң, меdса-нын шöр школајасын велöдчысјасöс, мијан век-на абу удöвлетворителнö. Уна школајасын чемадъ велöдчöны 2-3 сменаөн. Сталин јорт возмöстчöмөн öни нуöдсö вел уна мера сы мoгыс, меdым школнöј зданијејаскöд вопрöссö ладмöдны. Унатор вöчöма i педагогическöј кадрјасöс лыдбоксаңыс содтöм куъа, а сiз-жö налыс квалификацијасö кыпöдöм куъа. Сöмын i педагогическöј кадрјасыд мијан вывти-на тырмытöм.

Тöдчымөнја содиc дошкoлнöј общественнöј воспитаније. 1930 воын дошкoлнöј учрежденијејасын вöли 840 сурс чемадъ, öни 6.500 сурс, мiбö 8 пöв унжык. Вiзму ужјас дырји лöсöдсöны јона уна сезоннöј јасмијас да детсадјас.

Вывти јона содиc сiз-жö внешкoлнöј учрежденијејаслөн сев: рытја школајас, курсјас да с. в., көнјасын велöдчöны 7 млн. морт гөгöр. Клубнöј учрежденијејаслөн, култура керкајаслөн, лыддысан керкајаслөн лыдыс содиc 33,6 сурссаң 1930 воын 60,3 сурсöз 1934 воын. Массöвöј библиотекаслөн сев тајö војаснас содиc 39,7 сурсöз, мiбö 1 $\frac{1}{2}$ пöв. Радиовешщательнöј станцијаслөн лыдыс содиc 52-саң 66-öз да радиопријомнöј чут лыдыс — 1.361 сурссаң 1932 воын 2.160 сурсöз 1934-öд воö.

Киносет codic 22 сурс једіңіцаһаң 30,6 сурс једіңіцаһаң, такөд шөщ јона codö звукөвөј передача. Сөмын кино да радио куһа ми јона-на колчһаң населеніе корөмјасыс, да доктан војаслөн могыс — нөшга өдјөжык јөткыштны воһө тајө ужсө. Јона codic кнҗно-журналнөј продукция, і леһөм кнҗга лыд сертыс Советскөј сојуз һекымын во чөж-һын мјрас медвоһа местаын. Но кнҗгајас да журналјас вылө мјан странаын өнө збыл шыгјалөм, і тани, сјз-кө, ми егө-на могмөдө карлыс да сјктлыс быд-мөм корөмјассө.

Өдјө развіајтчө наука. Странаын научнөј работнөк-јаслөн общөј лыдыс 1930 воын 31,6 сурссаң codic 39,5 сурсөз 1934 воын. Воыс-воө codö научнөј учреждөніе-јаслы государственнөј отсөг.

Москваө Академја Наукаөс вуһөдөм лөі важнөјшеј мерајас пыс өтө мераөн, кодјасөс правөтелство нуөдө наукасө кыз поһө јона развіајтөм могыс, соціалістическөј строөтелствоса могјаскөд сјһөс јонжыка матыгтөм могыс.

Културалөн кыптөмыс торја-һын өдјө муно націоналнөј республикајасын да областвјасын.

Колөм војас чөжөн ыжыд уж лөі вөчөма һөһвізалун кутөм куһа. Карјасын вөыс-јаслы којка лыд codic 84 сурс вылө, сјктјасын — 43 сурс вылө. Курортјас пыр леһөм-лөн лыдыс codic 417 сурссаң 1930 воын 850 сурсөз 1934 воын, шөйтчан керкајас пыр — 514 сурссаң 1.200 сурс мортөз. Вывтө јона codic фзкултурнөк-јаслөн армја — 1930 воын 1 млн. мортсаң 8,2 млн. мортөз 1934 воын.

Һөһвізалун кутөм куһа уж нуөдөмлыс размахсө поһө азһыны сы сервө, мнҗ государствоөн һөһвізалун кутөм вы-лө леһан сөмыс 1930 воын 961 млн. шөйтсаң codic 3,2 млрд шөйтөз 1934 воын. Һөһвізалун кутан уж паскө-дөм вылө 1931-1934-өд војас чөжөн государствоөн вөлі леһөма 9,2 млрд шөйт.

Ужһыс јөзлыс материалнөј благосостојаніесө кыпө-дөмын вывтө ыжыд төдчанлун кутө жілішно-комму-нальнөј строөтелство. Нол во чөжөн вөчөма да сетө-ма експлоатаціаө 28,7 млн. квадратнөј метр олан площад. Но тајө һекушөма абу-на тырмымөн быдман корөмјасыс сертө. Тајө-жө војас чөжһас 46 карын строө-

төма водопровод, 21 карын — канализация, 15 карын ләсәдөма трамвайяс, 86 карын ләсәдөма автобусясөн ветлөм. Феврал төлыг кешлө сетсө эксплуатацияә Москвскөй метрополитенлөн медвоzza өчерөдыс. Паскыда нуөдсө Москваөс, Ленинградөс, Киевөс, Минскөс, Тифлисөс, Бакуөс да Союзыг мукөд карясөс реконструктируйтөм.

Ужалыг массаяслыг материалнөй благосостояныесө кыпөдөмлән тащөмөс итогясыс. Рабочөйяс да крестана олөмыг материалнөй да культурнөй уровеньсө воzө вылө өдjө кыпөдөмлы абуөс һекущөм помкаяс. Ставыс сы сажын, — кущөма саммам котырты сувтөдөм могясөс олөмө пөртөм вөсна тыш.

III. Партия туьвизлөн вермём

Тажё лунясё вогсан Сöветяслөн VII-öd сjezd пöштё öтлаасё правительствоон да партиаөн миан странаос индустриализирунтан политика нуодёмлы дас во тырёмкөд да аграрник-марксистяс сjezd вылын дорывв коллективизация нуодём жылыс да кулачествоос кыа классос миквидирунтём жылыс Сталин жортөн реч висталёмлы вт во тырёмкөд.

1925-öd воё партия XIV-öd сjezd вылын ВКП(б) ЦК отчетнөй докладын народнөй овмөс воаё кыпöдан-паккөдан генералнөй туьвизлөн Сталин жорт сувтöдис мог — пöртны мианлыс странанымөс аграрнөй странаыс индустриалнөй странаө да тажө подув вылын обеспечитны Сöветскөй союзса народнөй овмөсла бытколана самостоятельнөй олём капиталистическөй кыштын олигөн. Сталин жорт аслас став жослуннас да отчетливöжа формулируйтис секи СССР-öс индустриалнөй странаө да техника да экономика боксаң независимөй странаө пöртöмлыс коланлунсö таа:

„Пöртны мианлыс странанымөс аграрнөй странаыс индустриалнөй, медем сижö вермис аслас вынясөн вöчны колана оборудоваңие — со мыын пыщкөсыс, миан генералнөй визлөн подулыс. Мианлы колö сувтöдны делөсö сиа, медем хожаственикяслөн мөвпясыс да стремлениежасыс вöли вескөдöма бурещ та вылө, мианлыс странанымөс оборудоваңие мукөд странаыс ваеыс странасаң тажө оборудоваңиесö вöчыс странаө пöртём вылө, öд тани основнөй гараңтияыс миан странаса овмөс самостоятельнөй олёмлөн, öд таын гараңтияыс сылөн, мы миан страна оз ло пöртöма капиталистическөй странаяслы пидатокö“.

Они СССР — вылын индустријаа держава-нин. Рабочој класс уна во чѳжса героическој чорыд тышѳн странаѳс индустриализирѳтѳм вылѳ партијалѳн тујвѳч пѳртѳма олѳмѳ. Промышленностъ да виѳму овмѳс валѳвѳј продукцияын промышленностълѳн уѳельнѳј весыс 1924—25-ѳд воын 32,4 прѳцентсаъ кыптѳс 1934-ѳд воѳ 73,1 прѳцентнѳч. Народнѳј овмѳслѳн основнѳј фондјас толкѳ пер-вој пјатѳлеткаын да мѳд пјатѳлетка воѳза кык воѳн со-ѳины 2,1 пѳв. Стрѳитѳма 2000 гѳгѳр воѳын муныс тех-никаа вывти гырыс предпјавѳје, унаѳс на пышкыс тѳ-дѳны ѳе толкѳ мѳжан рабочѳјјас да крестъана, но тѳ-дѳ став мѳрыс. Гырыс промышленностълѳн валѳвѳј прѳ-дукцијасыс тѳјѳ кад коластас кыптѳс 6 пѳв. Производство средство воѳчѳм—странаѳс индустриализирѳтѳмлѳн, тѳјѳ основнѳј петкѳдлыгыс—содѳс 8 пѳв. Металлообработы-вајушщѳј промышленностълѳн продукция тѳјѳ-жѳ кадѳ содѳс 16 пѳв.

Тѳјѳ војасѳ вѳли лѳсѳдѳма выл гырыс индустриалнѳј базајас: Урало-Куѳънецкскѳј комбинат, машинострѳенѳје Горкѳјын да Сталинградын, ѳзшом перјан промышлен-ностъ да цветнѳј металлургија Казакстанын да Закавказ-ѳјеын, качественнѳј металлјас Челябинскын да Сталин-градын, вывти гырыс еъергетическој базајас Украинаын, Уралын, Ленинградын, Закавказъеын да с. в., химиче-скѳј промышленностъ Уралын, Коъскѳј дѳ вылын да Мос-ква гѳгѳрын, текстилнѳј промышленностъ Среднѳј Аѳи-јаын да Сѳбириын, сахарнѳј промышленностъ Западнѳј Сѳбириын да с. в. Тѳјѳ выл индустриалнѳј центрјас пас-кыда стрѳитѳмыс ем националнѳј республикајаслыс да областјаслыс бѳрѳ коъѳмсѳ ѳдјѳ бирѳдѳмын да стра-налыс производѳтельнѳј вынјасѳ равномѳрнѳја размѳш-щѳјтѳмын партијалыс да правѳтельствомъ тујвѳчѳ олѳ-мѳ пѳртѳм.

Јешщѳ гырысдыкѳс мѳжан вермѳмјас виѳму овмѳсын. Вѳт во сајын—1929-ѳд воѳса ѳекабр тѳлысын аграрник-маркѳистјас конференција вылын Сталин јорт сетѳс лозунг дорвыв коълективизација нуѳдѳм јылыс да кула-чествоѳс кыѳи классѳс ликвидирѳтѳм јылыс.

Они мѳжан ѳиктыд кызыннас лѳи-нын колхознѳјѳн, со-циалистическојѳн. Колхозјас лѳсѳдѳмѳн да кулачествоѳс

ликвидируйтөмөн ми итём промышленность да вѣзму овмөс да дөсөдөм подув народнөй овмөслы успешнөја воқо мунөм выдө. Вѣзму овмөс гырыс дөдјасөн-нын кыптө воқо, тајөн пөртө олөмө мѣрын медса јона отувтөм да выдын техникаа вѣзму овмөслыс преимуществојассө.

Тајө кык вермөмыс—мијанлыс странаөс индустриализируйтөм да өктөс колхознөй өктө пөртөм—вужсаңыс вежисны мијан странаалыс чужөмбансө.

Тајө кык вермөмыс—марксизм-ленинизмдөн вермөм (торжество), партија тујвѣдөн, Сталин јорт тујвѣдөн вескыдун. Сталин јорт вескөдлөм улын ми содтөдөн тыртём первој пјавѣлетка, успешнөја олөмө пөртам мөд пјавѣлетка, пөртём мијанлыс странаөс бөрө колөм, вынтөм странаыс выдын индустријаа странаө, странаыс, көни уңжыкыс вөли поснѣдик өтка овмөсјаса, странаө, көни вермисны да успешнөја кыптөны-паскадөны воқо кохозјас, көни ужалыс јөдлөн материалнөй да культурнөй олөм кыптөмыс обеспечитөма.

Тајө вермөмјассө ми шедөдөм велөкөј уңјаслыс кык пјавѣлетка планјас тыртөгөн, кодјас (велөкөј уңјасыс) дөдөны өтѣ странаын социализм стрөитан Ленинско-Сталинскөј план олөмө фелө выдын пөртөмөн.

Советјас VI-өд да VII-өд сјездјас кадколаст ем вывтѣ важнөј кадколаст мијан социализм стрөитан исторјаын. Тајө кадколастас пырөны первој пјавѣлеткалөн бөрја да медса гөкыд кык воыс, кор мунис павкыд строителство народнөй овмөс став јукөнјасын, кор массајасөн сувталисны стројө воқын муныс техникаа выл предпрјавѣјас, кор мунис вѣзму овмөс реорганизуйтөм. Тајө кадколастас пырөны мөд пјавѣлеткалөн воқа кык воыс, медсөкыд војасыс—выл производствојас массөвөја освоитны заводитан војасыс, кор решайтѣс вопрос кущөма ми кузам освоитны вылыс дөсөдөм предпрјавѣјассө, вылыс дөсөдөм техникасө, быдмөмвылө вѣзму-овмөсын дөсөдөм помтөм почанлуңјас реализуйтны заводитчан војас.

Партија тујвѣдөн, Ленин—Сталин партија тујвѣдөн вермөм шедөдөма. Жугөдөма вескыдывыс да „шугавыв“ оппортунистјасөс. Сталин јорт вескөдлөм улын социализм стрөитөмын партијаөн шедөдөм успехјас динө оппорту-

кыстјаслөн коласјасыс аслааныс лӱгауннас (ӱенавӱсӱнас)
оз брезгунны тыш нуӱдан ӱекущӱм средствојасӱн.

Вӱвалӱм ӱиновјевскӱј оппӱчунја сувтӱс партија да ра-
бочӱј класс вождјаслы паныда террористическӱј актјас
вӱчан туј вылӱ. Жалкӱј да презреннӱј коласјас Киров
јортӱс вӱмӱн аслааныс ужлы асныс вӱчисны итогсӱ, лоины
международнӱј контрреволюцијалыс задакӱјејассӱ вескыда
нуӱдыејасӱн, да сӱјӱн помалсны ассыныс бесславнӱј,
предательскӱј тујсӱ.

Вермӱмјассӱ мијан шедӱдӱма классӱвӱј врагкӱд да
сӱјӱ агентјаскӱд — вескыдывыв да „шунгавыв“ оппорту-
кыстјаскӱд дорывыв нуӱдана чорыд тышын. Но тӱјӱ сӱ-
мын оз-на вӱстав, мыј ми кӱв ӱви минут кешлӱ вермам
мӱчӱдлыны ассыным классӱвӱј суслун. Мӱдарӱ, мијан
вескӱдлан принципӱн ӱ воӱӱ вылӱ колӱ лоны классӱвӱј
суслун чорчӱдӱм, партија гӱгӱр, Сталин јорт гӱгӱр јешщӱ
топыджыка котыртчӱм.

Событјејасӱн озыр отчетнӱј кадколастыс востӱ ми-
јан воӱӱ кыптӱм-паскалӱмын гӱгантскӱј историческӱј пер-
спектӱвајас.

Мӱд пјатӱлетка понда тышкасӱмын воӱӱа кык волӱн
итогјас зев бура петкӱдлӱны Сталин јорт индӱмалыс
вескыдлунсӱ сы јылыс, мыј мӱд пјатӱлеткалыс хоҗај-
ственнӱј моҗас тырвыјӱ разрешӱтӱмлы кӱчыс тех-
ныка освоитӱмын. Мијан кӱын — меҗа выл ӱнија кадса тех-
ническӱј производственнӱј аппарат. Выл техника освоитӱм
вылӱ предпјатӱјејасын ужалысјаслы колӱ пуктыны
став вӱманӱјесӱ. Мијанлы колӱ нӱшта јонжыка паскӱд-
ны освоитан фронтсӱ, шедӱдны ӱе толкӱ производ-
ственнӱј мошностјассӱ освоитӱм, но ӱ уж произво-
дӱтельность кыпӱдӱм куҗа да асдон чӱнтӱм куҗа задакӱ-
јејас тыртӱм. Карточнӱј сӱстема бырӱдӱм јонмӱдӱ
хозрасчот, планјрујтӱм да тӱјӱн лӱсӱдӱ содтӱд неҗан-
лунјас та вылӱ.

„Мијан сӱкыдјас јавлајтӱны — мијан организационнӱј
ужлӱн сӱкыдјасӱн, мијан организационнӱј вескӱдлӱмлӱн сӱ-
кыдјасӱн“ (Сталин).

Мијан сӱјын ӱ толкӱ мијан сӱјын, классӱвӱј враг бердӱ
мијан суслун сӱјын, мијан напористост да настоячивост
сӱјын, ударнӱј участокјас вылӱ вӱманӱје пуктыны ку-

жөм сајын, ужалам ын сувтöднү кужом сајын — лооны
мијан мөд пјатилетка чоһнас тыртöмүн воқо вермөмјас,
кодјас аскөднүс вајоны ставужалыс јöзлү шуда, долыс
да чоһвија олом.

Ми ужалам да тышкасам тајо војасас Сталин јорт
вескөдлом улын. Сталин јортон лөсөдөм программа серти
работјој класс да крестанство шедөдисны вывти гырыс
вермөмјас, тыртисны мөд пјатилетка планлыс воқа кык
васа задаһијејассө. Великөј Сталин — мијан вермөмјаслөн
да тышлөн знамја — вескөдлом улын ми тыртам мөд пјати-
летка план чоһнас. (Апломментјас).

Орденоноснөј Московскөј област, коді коммунизм
вонда тышын мунө медвоқа шеренгаын, коді не өтчыд-
нын петкөдлис большевистскөј ужлыс обрачејас, вөли дај
лоо воқын муныс борецөн мијан странаос классјастөм
социалистическөј общества странао пөртан делөын
(гора апломментјас, вужоны овацјао. Став-
ныс сувтöны, горөдөмјас: „Мед олас Ленин-
скөј Централнөј Комитет! Урал“, „Мед олас
Сталин јорт! Урал“, „Мед олас Сөветскөј
Правительствол Урал“).

ЈУРИДАЛЫГ

листбок

I. Капиталистическој економикалби кризис да депресија да СССР-лѳн ортсыса положеније	6
II. Народној овмѳслѳн кыптѳм-шакалѳн да мѳд пјатилетка олѳмѳ пѳртѳмлѳн итогјас	14
1. Обшцѳј итогјас	14
2. Промышленност	17
3. Вѳзму овиѳс	36
4. Транспорт	47
5. Тѳварбергѳдѳм	53
6. Уѳдалыѳ [ѳвалѳн материалиѳ] да культурној положеније кып- тѳм	57
III. Партија тујѳнлѳн вермѳм	62

Инд. № 3876

Ц. 193 г.
Акт № 77
Вкладн. л. _____



донус 1 ш.

45000-

	Коми-3
	31418a

ВМ-93-651/1149

3-50